

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ & ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ
ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ - ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ, ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΡΑΞΕΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ».**

Επιμέλεια Εργασίας: Μαμάκος Ι. Αθανάσιος (Α.Μ. Μ3/2009)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα Αναγνωστοπούλου Δέσποινα,
Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΑΝ.ΜΑΚ.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΛΑΡΙΣΑ 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΔΕΕ) ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	10
1. Νέα Ορολογία	11
2. Τροποποιήσεις στον τρόπο διορισμού των δικαστών και των γενικών εισαγγελέων	12
3. Δυνατότητα σύστασης Ειδικευμένων Δικαστηρίων	13
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΔΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	14
Εισαγωγικά – Σαφής διάκριση αρμοδιοτήτων ΔΕΕ από τις αρμοδιότητες των εθνικών δικαστηρίων.....	14
Τμήμα Ι. Οι ευθείες προσφυγές ενώπιον του ΔΕΕ	16
1. Προσφυγή για παράβαση κράτους – μέλους (άρθρα 258-260 ΣΛΕΕ)	16
α. Περιγραφή της διαδικασίας προσφυγής για παράβαση κράτους – μέλους – Δύο στάδιο: διοικητικό και δικαστηριακό	16
β. Επιτάχυνση της διαδικασίας της προσφυγής για παράβαση κράτους – μέλους	19
2. Μεταρρυθμίσεις στην «προσφυγή ακύρωσης» του άρθρου 263 της ΣΛΕΕ	20
α. Οι πράξεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου υποκείμενες πλέον σε έλεγχο νομιμότητας από το ΔΕΕ	21
β. Βελτιώσεις στην έννομη προστασία του ιδιώτη κατ’ άρθρο 263 εδ. δ’ ΣΛΕΕ	24
i) Αντικατάσταση του όρου «απόφαση από τον όρο «πράξη». 24	
ii) Προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης φυσικών και νομικών προσώπων για την άσκηση προσφυγής ακύρωσης κατ’ άρθρο 263 εδ. δ’ ΣΛΕΕ και Νομολογία ΔΕΕ – Οι έννοιες της «αμεσότητας» και της «ατομικότητας» σύμφωνα με την νομολογία του	

ΔΕΕ.....	25
γ. Ειδικότερο ζήτημα – άρθρο 263 παρ. 5 ΣΛΕΕ	32
3. Η προσφυγή κατά παράλειψης κοινοτικών οργάνων (άρθρο 265 ΣΛΕΕ).....	33
4. Η ένσταση παρανομίας (άρθρο 277 ΣΛΕΕ).....	34
5. Η αγωγή αποζημίωσης (άρθρο 268 ΣΛΕΕ).....	35
Τμήμα II. Άλλες αρμοδιότητες ΔΕΕ	35
1. Η αναιρετική αρμοδιότητα του ΔΕΕ (άρθρο 256 ΣΛΕΕ).....	35
α. Αίτηση αναίρεσης κατά των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ.....	35
β. Αίτηση επανεξέτασης κατά των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ που εκδίδονται επί αναιρέσεων κατά των αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων.....	35
2. Διαιτησία (άρθρο 272 και 273 ΣΛΕΕ).....	36
3. Προσωρινή Δικαστική Προστασία (άρθρο 278 και 279 ΣΛΕΕ)..	36
4. Γνωμοδοτική Αρμοδιότητα του ΔΕΕ (άρθρο 218 παρ. 11 ΣΛΕΕ).....	36
Γ΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΕΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΔΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	37
Τμήμα I: Μεταρρυθμίσεις στην αρχή της Επικουρικότητας	37
α. Εισαγωγή της ειδικής διαδικασίας για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας προς όφελος των εθνικών κοινοβουλίων.....	41
β. Διεύρυνση των προϋποθέσεων προσφυγής στο ΔΕΕ.....	42
Τμήμα II: Τροποποιήσεις στην προδικαστική παραπομπή – Εισαγωγή της ειδικότερης διαδικασίας της «επείγουσας προδικαστικής παραπομπής» κατ’ άρθρο 267 εδ. 4 ΣΛΕΕ	44
α. Ο θεσμός της προδικαστικής παραπομπής γενικά	44
β. Οι μεταρρυθμίσεις στην προδικαστική παραπομπή άρρηκτα συνδεδεμένες με τις μεταρρυθμίσεις στον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης	46
γ. Η ειδικότερη διαδικασία της «επείγουσας προδικαστικής παραπομπής» κατ’ άρθρο 267 εδ. 4 ΣΛΕΕ	49

Τμήμα III: Έλεγχος πράξεων της ΚΕΠΠΑ σε αντιδιαστολή με τις πράξεις του τομέα ΕΑΔ	50
Τμήμα IV: Αρμοδιότητες ΔΕΕ μετά την ευθεία παραπομπή της Συνθήκης της Λισαβόνας στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων	52
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	54
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59
ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	59
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	60

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Συνθήκη της Νίκαιας εκπονήθηκε από τις κυβερνήσεις των Δεκαπέντε σαν παροδική Συνθήκη για να επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ένωση (ΕΚ/ΕΕ) να λειτουργήσει προσωρινά μετά από την ένταξη δέκα νέων μελών. Δεν θέλησαν μέσω αυτής της προσωρινής Συνθήκης να επιτρέψουν στην ΕΚ/ΕΕ να κάνει νέα βήματα προόδου. Θέλοντας, πάντως, να προωθήσει τη διαδικασία της ολοκλήρωσης προς μια ουσιαστική μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της διευρυμένης Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας συγκάλεσε μια νέα διακυβερνητική διάσκεψη για να προτείνει μια νέα και ευρύτερη τροποποίηση των Συνθηκών.

Για να εξασφαλίσει μια καλή προετοιμασία αυτής της διάσκεψης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Laeken (14-15 Δεκεμβρίου 2001) αποφάσισε να συγκαλέσει μια Συνέλευση για το μέλλον της Ευρώπης, με τον πρώην Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας, κ. Giscard d' Estaing ως πρόεδρο. Η Συνέλευση απαρτιζόταν από αντιπροσώπους των κυβερνήσεων και των εθνικών κοινοβουλίων των κρατών μελών καθώς επίσης και από αντιπροσώπους όλων των Ευρωπαϊκών οργάνων. Η Συνέλευση αυτή αποφάσισε να αποκαλέσει τη Συνθήκη που ετοιμάζε «Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης». Η διάσκεψη, η οποία άρχισε τις εργασίες της στη Ρώμη τον Οκτώβριο 2003 με τη συμμετοχή εκπροσώπων εικοσιπέντε κρατών, υιοθέτησε βασικά τις προτάσεις της Συνέλευσης και παρουσίασε το σχέδιο του Συντάγματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο το ενέκρινε με μικρές αλλαγές στις 18 Ιουνίου 2004. Οι εικοσιπέντε αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της διευρυμένης Ένωσης υπέγραψαν τη Συνταγματική Συνθήκη στις 29 Οκτωβρίου 2004 στη Ρώμη (η οποία επιλέχθηκε σε ανάμνηση της υπογραφής της ιδρυτικής Συνθήκης της ΕΟΚ). Η νέα Συνθήκη πρόβλεπε τη θέση σε ισχύ της δύο χρόνια μετά από την ημερομηνία της υπογραφής της και μετά την επικύρωσή της, μέσα σε αυτό το διάστημα, από τα εικοσιπέντε κράτη μέλη. Όμως, το δημοψήφισμα που ανήγγειλε ο Βρετανός πρωθυπουργός τον Απρίλιο του 2004 έκανε αυτή τη θέση σε ισχύ περισσότερο από αμφίβολη, δεδομένου ότι όλες οι δημοσκοπήσεις πρόβλεπαν μια μεγάλη πλειοψηφία για το «όχι» των Βρετανών. Επομένως, τα αρνητικά δημοψηφίσματα στη Γαλλία και στην Ολλανδία, στις 29 Μαΐου και την 1 Ιουνίου 2005, επιβεβαίωσαν απλά τον αναγγελθέντα θάνατο της Συνταγματικής Συνθήκης. Οι ευρωσκεπτικιστές ήλπισαν τότε ότι μαζί με το Σύνταγμα θα πέθαινε και η ιδέα της

ευρωπαϊκής ενοποίησης την οποίαν απεχθάνονταν. Για μια ακόμη φορά οι πολιτικοί ηγέτες της Ευρώπης, έχοντας επίγνωση του κοινού συμφέροντος όπως και των επιμέρους εθνικών συμφερόντων, τους απογοήτευσαν, θέτοντας τέρμα στην κρίση που είχε προκαλέσει στη Ένωση η Συνταγματική Συνθήκη.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (ή Λισσαβόνας), την οποία υπέγραψαν οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων των 27 κρατών μελών, στις 13 Δεκεμβρίου 2007, διατήρησε όλα τα σημαντικά στοιχεία της αποθανούσης συνταγματικής Συνθήκης, ενώ παραμέρισε ορισμένα δευτερεύοντα ή διακοσμητικά στοιχεία, τα οποία ενοχλούσαν ιδιαίτερα τους ευρωσκεπτικιστές: τον τίτλο του «Συντάγματος» που για κάποιους (Γαλλία) υπέκρυπτε την μετουσίωση της Ένωσης σε «υπερκράτος», την αναφορά στα σύμβολα της ενοποίησης, όπως την γνωστή μας σημαία με τα δώδεκα άστρα, την ωδή στη χαρά του Μπετόβεν που έχει ήδη καθιερωθεί ως ύμνος της Ευρώπης· την 9η Μαΐου ως ημέρα της Ευρώπης εις ανάμνηση της διακήρυξης του Ρ. Σουμάν. Οι «ευρωπαϊκοί νόμοι» και οι «ευρωπαϊκοί νόμοι-πλαίσια» δεν θα αντικαταστήσουν τους «κανονισμούς» και τις «οδηγίες», όπως πρότεινε το Σύνταγμα, αλλά εν πάση περιπτώσει η προτεινόμενη από αυτό αλλαγή των ονομάτων των νομικών μέσων δεν θα επέφερε ουσιαστική αλλαγή στο ευρωπαϊκό νομικό σύστημα.

Αδιαμφισβήτητα, η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτέλεσε μια ουσιαστική θεσμική πρόοδο σχετικά με το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Το σημαντικό δε είναι ότι με την υπογραφή της Συνθήκης αυτής δόθηκε μια διέξοδος σε ατέρμονες συνομιλίες μεταξύ των κρατών – μελών, που διήρκησαν σχεδόν μια δεκαετία, αλλά συνάμα δόθηκε μια θεσμική συνέχεια σε αυτό που αποκαλούμε «Ευρωπαϊκή Ένωση», γεγονός μεγίστης σημασίας, διότι όπως είναι γνωστό θεσμοί και ενώσεις που δεν έχουν μια ιστορική συνέχεια και εξέλιξη μέσα στο χρόνο, ουσιαστικά κάποια στιγμή καθίστανται ανενεργοί και άνευ νοήματος.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας ήρθε να μεταρρυθμίσει την Ευρωπαϊκή Ένωση, τροποποιώντας τις προηγούμενες συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας πάνω στις οποίες βασίζεται η Ένωση. Βρίσκουμε δηλαδή ακόμα δύο Συνθήκες που είναι ισότιμες από νομική άποψη, ήτοι την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και την Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), η οποία αντικατέστησε τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

(ΣΕΚ). Η Συνθήκη αυτή ενσωματώνει τις περισσότερες θεσμικές αλλαγές που προτάθηκαν από τη συνθήκη που εγκαθίδρυε ένα Σύνταγμα για την Ευρώπη, αλλά αυτή καθ' αυτή η Συνθήκη δεν αποτελεί ένα σύνταγμα, για το λόγο ότι δεν αντικαθιστά τα προηγούμενα έγγραφα. Απλά επιφέρει (όπως και προηγούμενες συνθήκες) προσθήκες και τροποποιήσεις στις συνθήκες που προηγήθηκαν, δηλαδή στη Συνθήκη της Ρώμης, στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και στη Συνθήκη της Νίκαιας κλπ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, επίσης, δεν χρησιμοποιεί σε αντίθεση με την προηγούμενη Συνθήκη τον όρο «Σύνταγμα»,¹ πράγμα που θα προκαλούσε τις έντονες αντιρρήσεις των κρατών – μελών, που όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο, θέτουν σαν κύριο μέλημα τους την προάσπιση της κρατικής τους κυριαρχίας και αυτονομίας.

Επιπρόσθετα, η Συνθήκη της Λισαβόνας έχει σχεδιαστεί για να θέσει επί ορθολογικής βάσης το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και να τη βοηθήσει να εργαστεί αποδοτικά και αποτελεσματικά τώρα που έχει 27 κράτη – μέλη. Το υφιστάμενο πλαίσιο έχει γίνει συχνά αντικείμενο κριτικής για α) την αργή και κατά καιρούς μη αποδοτική διαδικασία λήψης αποφάσεων, β) το «δημοκρατικό έλλειμμα» του (την απουσία δημοκρατικής λογοδοσίας), και γ) την έλλειψη συνέπειας στα θέματα εξωτερικής πολιτικής (λόγω μοιρασμένης ευθύνης ανάμεσα στο Συμβούλιο και την Επιτροπή). Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η Ένωση πήρε την πολιτική απόφαση για τη θέσπιση μιας νέας συνθήκης, ήτοι της Συνθήκης της Λισαβόνας, που διέπει τη μελλοντική δράση της Ένωσης, με βασικούς στόχους την ενίσχυση της δημοκρατίας και της διαφάνειας, καθώς και τη βελτίωση της λειτουργίας και αποτελεσματικότητάς της.² Η νέα αυτή Συνθήκη επιτρέπει στα Ευρωπαϊκά όργανα να αναμορφώσουν τις μεθόδους λειτουργίας τους, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στη λήψη αποφάσεων, ενώ παράλληλα στηρίζει την προσπάθεια της Ένωσης να γίνει πιο δημοκρατική και να αναδείξει περισσότερο τις αξίες, στις οποίες στηρίζεται.

Είναι άλλωστε γεγονός ότι οι καινοτόμες θεσμικές αλλαγές και βελτιώσεις που

¹ Ο όρος «Σύνταγμα», ως φορτισμένος νοηματικά, εγκαταλείφθηκε στην Συνθήκη της Λισαβόνας, όπως εύστοχα επεσήμανε ο Sean Van Raepenbusch, Δικαστής στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ. Βλ. μελέτη του ίδιου με τίτλο «Η θεσμική μεταρρύθμιση της Συνθήκης της Λισαβόνας: Η νομική ανάλυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΕΕΕυΔ, τεύχος 3/2008, σελ. 460.

² Βλ. για τους διαφοροποιημένους στόχους που έθεσε η Συνθήκη της Λισαβόνας συγκριτικά με το προγενέστερο καθεστώς των Συνθηκών Χριστιανό Β., Η Συνθήκη της Λισαβόνας και οι νέοι κανόνες λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝΟΒ, τόμος 57/2009, σελ. 820.

αποφάσισε η Ε.Ε. επηρέασαν και τη λειτουργία των θεσμικών οργάνων της, στοχεύοντας στη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της λήψης αποφάσεων, σε πιο δημοκρατικές διαδικασίες χάρη στην αναβάθμιση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κοινοβουλίων, καθώς και στη μεγαλύτερη συνοχή των εξωτερικών δράσεων. Οι σημαντικότερες δε αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στην δομή, την λειτουργία, την διαδικασία και τις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ), με έμφαση αφενός στον έλεγχο νομιμότητας εκ μέρους του ΔΕΕ των πράξεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και την βελτίωση στην έννομη προστασία του ιδιώτη/ευρωπαίου πολίτη κατ' άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ και αφετέρου στον διευρυμένο έλεγχο που ασκεί το ΔΕΕ προκειμένου να διασφαλιστεί η αρχή της επικουρικότητας, καθώς και στην επέκταση του ελέγχου – μέσω της προδικαστικής παραπομπής – στο σύνολο των πράξεων του τομέα ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης αποτελεί ζήτημα που πραγματεύεται η παρούσα μελέτη με γνώμονα πάντα τις διατάξεις της Νέας Συνθήκης και την ερμηνεία αυτών.

Τέλος, αξίζει να υπογραμμισθεί ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας επικυρώνει επίσημα τον Ευρωπαϊκό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του 2000 (άρθρο 6 της ΣΕΕ). Αυτό έχει δύο βασικές προεκτάσεις. Πρώτον, σημαίνει ότι ο Χάρτης θα εφαρμόζεται τώρα στα Κράτη Μέλη και στους θεσμούς της ΕΕ. Διευκρινίστηκε δε ακόμα ότι ο Χάρτης έχει την ίδια νομική αξία με τις Συνθήκες, και επίσης ότι δεν θα μπορούσε με κανέναν τρόπο να επεκτείνει τις αρμοδιότητες της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες (άρθρο 6 παρ. 1 της Σ.Ε.Ε.). Δεύτερον, καθιστά δυνατό για την Ε.Ε. ως σώμα να προσυπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΣΔΑ).³ Τα θεμελιώδη δικαιώματα δηλαδή, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης. Δέον να σημειωθεί ότι ο Χάρτης δεν ενσωματώνεται στην Συνθήκη της Λισαβόνας, όπως στο

³ Επί του παρόντος η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ακόμα προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ και συνεπώς δεν δεσμεύεται ευθέως από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Βλ. εκτενώς για τον έλεγχο που μπορεί να ασκήσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως προς την συμβατότητα των πράξεων των οργάνων της Ε.Ε. με την ΕΣΔΑ Βογιατζή Π., Ο έλεγχος των πράξεων των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το Δικαστήριο του Στρασβούργου: από το Βόσπορο στη Λισαβόνα, ΝοΒ, τόμος 58/2010, σελ. 2228.

Ευρωσύνταγμα του 2004, αλλά η νέα Συνθήκη καθιστά νομικά δεσμευτικές τις διατάξεις του,⁴ εκτός όσον αφορά την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο, δεδομένου ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αποδεχόταν τη συμπερίληψη του Χάρτη σαν πρωτόκολλο ή παράρτημα της Συνθήκης. Σημειώνεται επίσης ότι Ηνωμένο Βασίλειο και Πολωνία, όπως κατωτέρω αναλυτικά εκτίθεται, πέτυχαν μέσω ειδικού πρωτοκόλλου εξαίρεση με βάση την οποία τα δικαιώματα που διασφαλίζει ο χάρτης δεσμεύουν τα δύο κράτη, μόνο στο βαθμό που ήδη ισχύουν ή αναγνωρίζονται από το δίκαιο ή την πρακτική των κρατών αυτών.

Επιπροσθέτως, αναφορικά με τον Χάρτη, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι υπάρχουν πραγματικοί προβληματισμοί για την εφαρμογή του σε σχέση με τη Χριστιανική ελευθερία. Η Πολωνία, για παράδειγμα, ζήτησε να μην τον υιοθετήσει, έτσι ώστε να αντισταχθεί σε πρόνοιες του Χάρτη που αφορούν τις οικογένειες καθώς και τη γλώσσα που δυνητικά επιδοκιμάζει σιωπηρά τους γάμους μεταξύ ομοφυλοφίλων. Το Ηνωμένο Βασίλειο, αν και ωθείται από άλλα κίνητρα (ιδιαίτερα τις προκλήσεις στο Βρετανικό εργατικό δίκαιο), έχει διαπραγματευτεί τη μη αποδοχή ολόκληρου του Χάρτη.⁵ Για το λόγο αυτό, όταν μια διάταξη του Χάρτη αναφέρεται σε εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, δεν εφαρμόζεται στην Πολωνία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρά μόνο στο μέτρο που τα δικαιώματα και οι αρχές που περιλαμβάνει, αναγνωρίζονται στη νομοθεσία ή στις πρακτικές της Πολωνίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Για να διαλυθεί κάθε αμφιβολία, τίποτα από τον τίτλο IV της Χάρτας δε δημιουργεί αγωγήμα δικαιώματα στην Πολωνία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός αν τα κράτη αυτά έχουν προβλέψει τέτοια δικαιώματα στην εθνική τους νομοθεσία.

⁴ Βλ. Χριστιανό Β., ό.π., σελ. 820 στ. 10.

⁵ Πρωτόκολλο αρ. 7 στην αίτηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Πολωνία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με το Άρθρο 51 T EUROPEAN UNION - L, το Πρωτόκολλο θα έχει την ίδια νομική αξία με τις Συνθήκες.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΔΕΕ) ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η έδρα του οποίου είναι το Λουξεμβούργο, συστήθηκε το 1952 δυνάμει της Συνθήκης ΕΚΑΧ και έχει ως αποστολή με βάση το άρθρο 19 παρ. 1 εδ. β' της Σ. Ε.Ε. να «εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών». Αποτελεί λοιπόν έναν από τα παλαιότερα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ταυτόχρονα το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο αυτής.

Δεδομένης δε της πολυπλοκότητας και της αμφισημίας του κοινοτικού δικαίου, αλλά και της διαφορετικότητας των νομικών καθεστώτων των κρατών – μελών, το ΔΕΕ αναδείχθηκε μέσω της δικαιοδοτικής του δραστηριότητας σε κορυφαίο παράγοντα της διαδικασίας ενοποίησης⁶ και περαιτέρω της πορείας προς την επίτευξη του στόχου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς φροντίζει στο μέτρο του δυνατού, σε συνεργασία με τα δικαστήρια των κρατών – μελών, για την ομοιόμορφη εφαρμογή και ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, ούτως ώστε «όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι ίσοι απέναντι στο νόμο». Ειδικότερα, στα πλαίσια της παραπάνω αποστολής του, το ΔΕΕ:

- ❖ ελέγχει την νομιμότητα των πράξεων των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου τα εν λόγω όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να λειτουργούν στο πλαίσιο των εξουσιών που τους παρέχει το Κοινοτικό Δίκαιο και να μην τις υπερβαίνουν,

- ❖ εποπτεύει για την εκ μέρους των κρατών – μελών τήρηση των κοινοτικών τους υποχρεώσεων, και

- ❖ ερμηνεύει τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου κατόπιν υποβολής προδικαστικού ερωτήματος εκ μέρους των Εθνικών Δικαστηρίων των κρατών – μελών.

Με την Συνθήκη της Λισαβόνας καθιερώνεται νέα ορολογία για το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμα εισήχθησαν ορισμένες τροποποιήσεις στον τρόπο διορισμού των μελών του Δικαστηρίου και, τέλος, προβλέφθηκε η δυνατότητα

⁶ Βλ. Βοσκόπουλου Γ., Ευρωπαϊκή Ένωση – Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 63 επ. Ομοίως, Στάγκου Π./Σαχπεκίδου Ε., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 255.

σχηματισμού περαιτέρω ειδικευμένων τμημάτων. Πιο συγκεκριμένα:

1. Νέα ορολογία

Δυνάμει του άρθρου 19 παρ. 1 εδ. α' της Σ. Ε.Ε. **το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως συνολική δομή περιλαμβάνει το Δικαστήριο (ΔΕΕ)**, όρος που αντικατέστησε το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (άλλως ΔΕΚ), το Γενικό Δικαστήριο (ΓεΔΕΕ) σε αντικατάσταση του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (άλλως ΠΕΚ) και τέλος τα «ειδικευμένα δικαστήρια» στη θέση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, ως μοναδικού δικαιοδοτικού τμήματος μέχρι την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας.

Επ' αυτού, επισημαίνεται ότι η επιλογή του όρου «Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και επιτυχής είναι και αναγκαία, καθώς από τη θέση σε ισχύ της νέας Συνθήκης της Λισαβόνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση απορρόφησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία έπαψε να υπάρχει, και κατά συνέπεια ούτε και Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θα μπορούσε πλέον να υφίσταται.⁷ Όσον αφορά τώρα τον όρο «Γενικό Δικαστήριο», με τον οποίον αντικαταστάθηκε ο όρος «Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», ομοίως επρόκειτο περί επιτυχούς επιλογής,⁸ διότι το δικαστήριο αυτό ήδη από την Συνθήκη της Νίκαιας δεν αποφασίζει αποκλειστικά σε πρώτο βαθμό, αλλά εκδικάζει και ένδικα μέσα κατά αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων, επομένως ως έχον αρμοδιότητα να δικάζει και υποθέσεις σε β' βαθμό δικαιοδοσίας, μόνον Πρωτοδικείο δεν θα μπορούσε πλέον να χαρακτηρίζεται.⁹ Τέλος, η νέα ονοματολογία από «δικαιοδοτικά τμήματα» σε «ειδικευμένα δικαστήρια» αποτελεί σημαντική βελτίωση, δεδομένου ότι καθιστά πλέον σαφές ότι οι εν λόγω οργανισμοί αποτελούν δικαστήρια.¹⁰

⁷ Βλ. Rene Barents, *The Court of Justice after the Treaty of Lisbon*, *Common Market Law Review*, Τεύχος 47/2010, σελ. 709.

⁸ Βλ. Σκουρή Β., *Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη*, ΕΕΕυρΔ 1/2010, σελ. 2, στ. II, 1, α όπου ο συγγραφέας εκφράζει επιφυλάξεις για την ορθότητα του εν λόγω όρου, επειδή κατ' αυτόν, ελλείπει και οποιουδήποτε άλλου προσδιοριστικού στοιχείου, δημιουργούνται προβλήματα σύγχυσης μεταξύ αυτού και του ΔΕΕ κατά την μετάφραση των σχετικών όρων σε ορισμένες έννομες τάξεις των κρατών – μελών.

⁹ Έτσι ο Rene Barents, *ό.π.*, σελ. 710, ο οποίος επισημαίνει ότι η τροπολογία αυτή στην ονοματολογία του Γενικού Δικαστηρίου (πρώην Πρωτοδικείου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων) αντανακλά και την διαδοχική επέκταση των αρμοδιοτήτων του δικαστηρίου αυτού.

¹⁰ Βλ. Rene Barents, *ό.π.*, σελ. 710.

2. Τροποποιήσεις στον τρόπο διορισμού των δικαστών και των γενικών εισαγγελέων

Οι δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς διορίζονται, όπως και κατά το προϊσχύον καθεστώς, με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών – μελών (άρθρο 254 ΣΛΕΕ). Για το λόγο αυτό τα μέλη του ΔΕΕ και του Γενικού Δικαστηρίου επιλέγονται μεταξύ προσώπων που παρέχουν πλήρη εγγύηση ανεξαρτησίας και έχουν την απαιτούμενη ικανότητα για την άσκηση υψηλών δικαστικών καθηκόντων.¹¹ Αυτή η διαδικασία επιλογής βελτιώνεται ή αλλιώς συμπληρώνεται με την Συνθήκη της Λισαβόνας με ένα ακόμα στάδιο. **Το άρθρο 255 της ΣΛΕΕ προβλέπει την σύσταση μιας επιτροπής που γνωμοδοτεί σχετικά με την επάρκεια των υποψηφίων για την άσκηση των καθηκόντων του δικαστή και του γενικού εισαγγελέα του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, πριν από τη διενέργεια των διορισμών από τις κυβερνήσεις των κρατών – μελών.**¹² Σημειωτέον ότι εξαιρούνται από αυτή την διαδικασία της προηγούμενης γνωμοδότησης της επιτροπής τα μέλη των ειδικευμένων δικαστηρίων που διορίζονται απευθείας από το Συμβούλιο (άρθρο 257 ΣΛΕΕ). Η προαναφερόμενη επιτροπή αποτελείται από επτά προσωπικότητες που επιλέγονται μεταξύ των πρώην μελών του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, των μελών των εθνικών ανώτατων δικαστηρίων και νομομαθών αναγνωρισμένου κύρους, ένας εκ των οποίων προτείνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην οποία επιτροπή επαφίεται το γνωμοδοτικό δικαίωμα σχετικά με τα προσόντα των υποψηφίων που προτείνονται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις προς το σκοπό της επιλογής των πλέον κατάλληλων για την άσκηση του σπουδαίου δικαιοδοτικού έργου.¹³ Τέλος, ουδεμία αλλαγή αφορώσα την διάρκεια της θητείας των δικαστών και το χαρακτήρα της ως ανανεώσιμης ή μη πραγματοποιήθηκε με την Συνθήκη της Λισαβόνας, αλλά τελικά διατηρήθηκε το status

¹¹ Βλ. Κανελλόπουλο Π., Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Συνθήκη της Λισαβόνας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 185.

¹² Προκρίθηκε η λύση μιας συμβουλευτικής επιτροπής επιφορτισμένης με την εξέταση της καταλληλότητας του υποψηφίου δικαστή, ιδίως από την άποψη των επαγγελματικών προσόντων αντί της επιθυμίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να συμμετέχει στη διαδικασία διορισμού, ώστε οι υποψηφιότητες στο ΔΕΕ να μην εξαρτώνται από τον κομματικό δεσμό. Βλ. σχετικά Rene Barents, ό.π., σελ. 712-713.

¹³ Βλ. Σκουρή Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 2, ο οποίος σημειώνει ότι: «η Επιτροπή θα εκπληρώνει μια προληπτική λειτουργία και θα εναποθέτει το βάρος της συνετής επιλογής των υποψηφίων στις κυβερνήσεις των κρατών – μελών».

μο, δηλαδή η θητεία τους εξακολουθεί να είναι εξαετής και ανανεώσιμη.

3. Δυνατότητα σύστασης Ειδικευμένων Δικαστηρίων

Ήδη κατ' εφαρμογή της Συνθήκης της Νίκαιας δίπλα στο ΔΕΚ και το ΠΕΚ υφίστατο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, ως το πρώτο και το μοναδικό δικαιοδοτικό τμήμα. Πλέον σύμφωνα με το άρθρο 257 της Σ.Λ.Ε.Ε. τα «δικαιοδοτικά τμήματα» μετονομάζονται σε «ειδικευμένα δικαστήρια» που υπάγονται στο Γενικό Δικαστήριο (ΓεΔΕΕ), αρμόδιων να εκδικάζουν σε πρώτο βαθμό ορισμένες κατηγορίες προσφυγών, οι οποίες ασκούνται σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. ζητήματα σημάτων ή διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας). Περαιτέρω, το άρθρο 257 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι οι αποφάσεις των ειδικευμένων δικαστηρίων υπόκεινται σε αναίρεση, η οποία περιορίζεται σε νομικά ζητήματα, ή, εάν το προβλέπει ο κανονισμός για τη σύσταση του ειδικευμένου δικαστηρίου, σε έφεση, η οποία μπορεί να αφορά και πραγματικά περιστατικά, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η αποσυμφόρηση του ΔΕΕ μέσω πρόσθετων βαθμών δικαιοδοσίας και η ολοκλήρωση της διαδικασίας σε ορισμένες περιπτώσεις με την απόφαση του ΓεΔΕΕ ενέχει τον κίνδυνο¹⁴ να διασπαστεί η συνοχή της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ε.Ε., καθώς ενδέχεται να υπάρξουν αποκλίσεις μεταξύ αποφάσεων ΔΕΕ και ΓεΔΕΕ.

¹⁴ Κίνδυνο, τον οποίο είχε ήδη επισημάνει ο Σκουρής Β. Βλ. σύγγραμμα του ιδίου, Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Εκδόσεις Άντ. Ν. Σάκκουλα 2003, σελ. 1313-1314.

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΔΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Εισαγωγικά – Σαφής διάκριση αρμοδιοτήτων ΔΕΕ από τις αρμοδιότητες των εθνικών δικαστηρίων. Προτού αναφερθούμε αναλυτικά στις δικαιοδοτικές αρμοδιότητες του ΔΕΚ που του ανατίθενται βάσει των Συνθηκών και συνακόλουθα στα ένδικα βοηθήματα, με τα οποία φέρονται ενώπιον του ΔΕΕ οι υποθέσεις που άπτονται των ανατιθέμενων σε αυτό αρμοδιοτήτων, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι εν λόγω αρμοδιότητες του ΔΕΕ είναι αποκλειστικές.¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, οποιαδήποτε υπόθεση ανακινεί θέμα κοινοτικού δικαίου ή εμφανίζει την Κοινότητα ή κοινοτικό όργανο ως διάδικο υπάγεται στην αρμοδιότητα του ΔΕΕ μόνον εφόσον προβλέπεται γι' αυτήν ρητή αρμοδιότητα του ΔΕΕ στη Συνθήκη. Επομένως, το ΔΕΕ δεν έχει γενική αρμοδιότητα, δεν είναι δηλαδή αρμόδιο να εκδικάζει κάθε διαφορά που δημιουργείται στο πλαίσιο της εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.¹⁶ Τούτο προκύπτει από το άρθρο 13 παρ. 2 ΣΛΕΕ, που ορίζει ότι κάθε όργανο, άρα και το ΔΕΕ, ενεργεί εντός των ορίων των εξουσιών που του παρέχονται από τις Συνθήκες, όσο και από τη διάταξη του άρθρου 274 ΣΛΕΕ, που ορίζει ότι εφόσον οι Συνθήκες δεν προβλέπουν αρμοδιότητα του ΔΕΕ, οι διαφορές, στις οποίες η Ένωση είναι διάδικος, δεν εξαιρούνται εκ του λόγου αυτού από την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων. Συνεπώς, εάν η Συνθήκη δεν προβλέπει ρητή αρμοδιότητα του ΔΕΚ, οι υποθέσεις αυτές υπάγονται στα εθνικά δικαστήρια σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 274 της ΣΛΕΕ.¹⁷

Ωστόσο, το ΔΕΕ εδώ και αρκετά χρόνια προδιέγραψε δύο βασικούς περιορισμούς στην παντοδυναμία αυτή του εθνικού δικονομικού δικαίου όσον αφορά αγωγή ή προσφυγή που αποσκοπούν στην δικαστική προστασία δικαιωμάτων προστατευόμενων

¹⁵ Έτσι, οι Στάγκος Π./ Σαχτεκίδου Ε., ό.π., σελ. 262.

¹⁶ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 184, 185.

¹⁷ Βλ. Σκουρή Β., Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ό.π., σελ. 1286, όπου εύστοχα επισημαίνεται ότι «Στον βαθμό που το κοινοτικό δίκαιο εφαρμόζεται και εκτελείται κυρίως από τα κράτη – μέλη, είναι φυσικό να προκαλεί διαφορές στο επίπεδο του εθνικού δικαίου, οι οποίες δεν μπορεί παρά να υπάγονται στους εσωτερικούς δικονομικούς κανόνες και να καταλήγουν στον εθνικό δικαστή».

από το κοινοτικό δίκαιο. Επί του εν λόγω θέματος, το ΔΕΚ επεσήμανε¹⁸ ότι οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες δεν επιτρέπεται να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που αφορούν παρόμοιες προσφυγές της κοινοτικής έννομης τάξης (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που χορηγεί η κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας).

Για την εκπλήρωση της αποστολής του **το ΔΕΕ**, δηλαδή προκειμένου να ελέγχει αφενός την συμμόρφωση ή μη των κρατών – μελών προς το κοινοτικό δίκαιο και αφετέρου την συμβατότητα των πράξεων των ευρωπαϊκών οργάνων και των κυβερνήσεων με τις Συνθήκες και επιπλέον προκειμένου να αποφαινεται για την ερμηνεία ή την ισχύ των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, **διαθέτει συγκεκριμένες δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, οι οποίες του απονέμονται από την ΣΛΕΕ κατά τρόπο αποκλειστικό και οι οποίες κατατάσσονται για τις ανάγκες της παρούσας σε δύο κατηγορίες ως εξής:** Η πρώτη περιλαμβάνει τις βασικές ευθείες προσφυγές, ήτοι την προσφυγή για παράβαση κράτους – μέλους, την οποία ασκεί είτε η Επιτροπή είτε άλλο κράτος – μέλος, την προσφυγή ακύρωσης, την προσφυγή κατά παράλειψης των κοινοτικών οργάνων, την ένσταση παρανομίας και την αγωγή αποζημίωσης. Η δεύτερη αναφέρεται σε σειρά άλλων αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ (και στα συναφή με αυτές ένδικα βοηθήματα), ήτοι στην αναιρετική αρμοδιότητα του ΔΕΕ (άρθρο 256 παρ. 1 εδ. β' και παρ. 2 εδ. β' της ΣΛΕΕ), στην Γνωμοδοτική αρμοδιότητα ΔΕΕ, στην Διαιτησία και στην Προσωρινή Δικαστική Προστασία. Σημειωτέον ότι όσον αφορά την πολύ σπουδαία διαδικασία υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, δηλαδή την έμμεση παρεμβολή του ΔΕΕ σε δικαστικούς αγώνες που ανακύπτουν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων των κρατών – μελών (άρθρο 267 της ΣΛΕΕ) θα γίνει αναφορά στο Γ' Μέρος της παρούσας, όπου εξετάζονται οι μεταρρυθμίσεις στον θεσμό της προδικαστικής παραπομπής μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας σε συνδυασμό με την μεταρρύθμιση στον τομέα της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

¹⁸ Βλ. ενδεικτικά απόφ. του ΔΕΚ της 16.12.1976, υπόθ. 33/76, Συλλ. 1976, σελ. 747 επ. Επιπλέον, ίδετε την εν λόγω απόφαση στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμ. 1.

Τμήμα Ι. Οι ευθείες προσφυγές ενώπιον του ΔΕΕ

1. Προσφυγή για παράβαση κράτους – μέλους (άρθρα 258-260 ΣΛΕΕ) μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας

α. Περιγραφή της διαδικασίας προσφυγής για παράβαση κράτους – μέλους – Δύο στάδιο: διοικητικό και δικαστηριακό

Σύμφωνα με το άρθρο 258 ΣΛΕΕ, εάν η Επιτροπή κρίνει ότι ένα κράτος – μέλος έχει παραβεί υποχρέωσή του, που απορρέει από τις Συνθήκες, διατυπώνει αιτιολογημένη γνώμη επί του θέματος, αφού προηγουμένως παρέχει τη δυνατότητα στο κράτος αυτό να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του. Αν το κράτος δεν συμμορφωθεί με τη γνώμη αυτή εντός της προθεσμίας που του τάσσει η Επιτροπή, δύναται η τελευταία να προσφύγει στο ΔΕΕ. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, η προσπάθεια της Επιτροπής για να υποχρεώσει κάθε κράτος –μέλος να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του¹⁹ που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο λαμβάνει χώρα διαδοχικώς σε δύο επίπεδα, ήτοι πρώτον, στο διοικητικό επίπεδο και δεύτερον, στο δικαστηριακό επίπεδο.²⁰

Στο διοικητικό επίπεδο, η σχετική διαδικασία ξεκινάει, εφόσον οι αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής έχουν σοβαρές ενδείξεις ότι κάποιο κράτος – μέλος παραβιάζει²¹ τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από τις Συνθήκες. Σε αυτήν την περίπτωση, η Επιτροπή υποχρεούται να στείλει στο κράτος – μέλος την καλούμενη **Προειδοποιητική Επιστολή**, όπου εκθέτει τις υπάρχουσες ενδείξεις περί παραβίασεως του κοινοτικού δικαίου και του ζητεί όπως εντός ευλόγου χρόνου διατυπώσει τις παρατηρήσεις του επί των σχετικών κατηγοριών. Εάν παρά τις υποβληθείσες παρατηρήσεις και εξηγήσεις του κράτους – μέλους, η Επιτροπή καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το τελευταίο έχει παραβεί υποχρέωσή του εκ των Συνθηκών, τότε διατυπώνει **αιτιολογημένη γνώμη** επί του θέματος, την οποία αποστέλλει στο κράτος – μέλος και με την οποία διατυπώνει την, κατά την γνώμη της, τελεσθείσα παράβαση του

¹⁹ Βλ. για τον σκοπό που εξυπηρετεί το ένδικο βοήθημα της προσφυγής για παράβαση κράτους – μέλους σε Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 265,266 και αριθμό 188.

²⁰ Έτσι ο Κανελλόπουλος Π., ό.π., σελ. 353.

²¹ Παράβαση του κοινοτικού δικαίου θα έχουμε π.χ. εάν το κράτος – μέλος εκδώσει εθνικό νόμο που αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο ή εάν ένα κράτος – μέλος δεν μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη του εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας μια κοινοτική οδηγία.

κοινοτικού δικαίου, καλώντας συνάμα το κράτος – μέλος να άρει την παράβαση αυτή εντός νέου χρονικού διαστήματος που του τάσσει. Ο σκοπός της αποστολής της προειδοποιητικής επιστολής είναι να δοθεί η ευκαιρία στο κράτος – μέλος να εκθέσει τις απόψεις του, να δικαιολογήσει και πιθανώς να διορθώσει τη συμπεριφορά του, ενώ με την αιτιολογημένη γνώμη παρέχεται η ευχέρεια στο κράτος – μέλος οικεία βουλήσει να συμμορφωθεί με τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου, ώστε να αποφεύγονται οι δικαστικές αντιπαραθέσεις με την Επιτροπή, που ασφαλώς διαταράσσουν το κλίμα συνεργασίας που πρέπει να κυριαρχεί στις σχέσεις των δύο πλευρών.²² Στην περίπτωση μη συμμόρφωσης προς την αιτιολογημένη γνώμη, ο περαιτέρω σκοπός αυτής είναι ο ακριβής καθορισμός του αντικειμένου της διαφοράς,^{23,24} αφού το στάδιο αυτό αποτελεί την προδικασία της δίκης που πρόκειται να αρχίσει.

Αν το κράτος – μέλος, παρά την αποστολή της αιτιολογημένης γνώμης και την πάροδο της ταχθείσας προθεσμίας, δεν συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του εκ των Συνθηκών, ακολουθεί η προσφυγή της Επιτροπής ενώπιον του ΔΕΕ, η οποία και σηματοδοτεί την έναρξη της διαδικασίας της προσφυγής κατά κράτους – μέλους **σε δικαστηριακό επίπεδο**. με την οποία το ΔΕΕ ελέγχει, εάν η εν λόγω χώρα παραβίασε ή όχι το κοινοτικό δίκαιο. Με την εν λόγω προσφυγή ζητείται απλώς και μόνο να αναγνωριστεί από το ΔΕΕ ότι το κράτος – μέλος, κατά του οποίου στρέφεται η προσφυγή αυτή, έχει παραβιάσει το κοινοτικό δίκαιο. Δέον να σημειωθεί ότι **η απόφαση του ΔΕΕ είναι κατ' αρχήν αναγνωριστική**,²⁵ διαπιστώνει δηλαδή την παράβαση, χωρίς να ακυρώνει ή να καταργεί με οποιονδήποτε τρόπο την αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο εθνική πράξη ή συμπεριφορά.

Περαιτέρω το άρθρο 260 παρ. 1 ΣΛΕΕ ορίζει ότι *εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι κράτος – μέλος έχει παραβεί υποχρέωσή του εκ της άνω συνθήκης, το κράτος αυτό οφείλει να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασεως του Δικαστηρίου.*

²² Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 354.

²³ Βλ. απόφαση του ΔΕΚ της 27^{ης} Μαΐου 1981, υπόθ. 142,143/80, Συλλ. 1981, σελ. 1439 επ., άλλως, ίδετε την εν λόγω απόφαση στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμ. 2. Ακόμα απόφαση του ΔΕΚ της 31^{ης} Ιανουαρίου 1984, υπόθ. 74/82, Συλλ. 1984, σελ. 348 επ.

²⁴ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 355, όπου εύστοχα επισημαίνεται ότι «η προσφυγή κατά κράτους – μέλους πρέπει να θεμελιώνεται επί της προειδοποιητικής επιστολής και της αιτιολογημένης γνώμης που προηγήθηκαν, υπό την έννοια ότι η προσφυγή δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται σε άλλες παραβάσεις του κράτους – μέλους, προηγούμενες ή μεταγενέστερες, πέραν αυτών που έχουν αναφερθεί στην προειδοποιητική επιστολή και στην αιτιολογημένη γνώμη», με τις εκεί παραπομπές στη νομολογία του ΔΕΚ.

²⁵ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 268 και Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 357.

Δηλαδή το κράτος – μέλος οφείλει να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να παύσει να παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διορθώσει την παράβαση που διέπραξε.²⁶ Η προαναφερόμενη υποχρέωση επιβάλλεται και από την, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, αρχή της καλόπιστης συνεργασίας. Εάν το κράτος – μέλος δεν έλαβε τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του ΔΕΕ,²⁷ τότε η Επιτροπή μπορεί να προσφύγει εκ νέου στο ΔΕΕ,²⁸ αφού παράσχει στο κράτος αυτό την δυνατότητα να υποβάλλει τις παρατηρήσεις του. Επομένως στην περίπτωση αυτή **η Επιτροπή ασκεί δεύτερη προσφυγή για μη συμμόρφωση του κράτους – μέλους** προς την απόφαση του ΔΕΕ. Πριν από την άσκηση της δεύτερης προσφυγής, η Επιτροπή οφείλει να παράσχει στο κράτος – μέλος την δυνατότητα να υποβάλλει τις παρατηρήσεις του (κατ' άρθρο 260 παρ. 2 ΣΛΕΕ), αποστέλλοντάς του προειδοποιητική επιστολή, αλλά όχι νέα αιτιολογημένη γνώμη,²⁹ όπως ίσχυε πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Με την εν λόγω προειδοποιητική επιστολή, η Επιτροπή διευκρινίζει τα σημεία, στα οποία το συγκεκριμένο κράτος – μέλος δεν έχει συμμορφωθεί με την απόφαση του ΔΕΕ και του τάσσει προθεσμία για να υποβάλλει τις παρατηρήσεις του. Εάν η προθεσμία αυτή περάσει άπρακτη (χωρίς το συγκεκριμένο κράτος – μέλος να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου μέσα στην προθεσμία που όρισε η Επιτροπή) ή οι παρατηρήσεις του κράτους – μέλους δεν κριθούν ικανοποιητικές, τότε η Επιτροπή καταθέτει δεύτερη προσφυγή.

Δέον δε να επισημανθεί ότι **η δεύτερη αυτή προσφυγή έχει διπλό αίτημα, αφενός αναγνωριστικό**, εφόσον η Επιτροπή ζητάει από το ΔΕΕ να αναγνωρίσει ότι το κράτος – μέλος δεν συμμορφώθηκε με την απόφαση του ΔΕΕ, **αφετέρου και καταψηφιστικό**,³⁰ εφόσον η Επιτροπή προσδιορίζει το ύψος του κατ' αποκοπή ποσού ή

²⁶ Ίδετε Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Carotorti της 25¹⁶ Μαρτίου 1980 επί των συνεκδικαζόμενων υποθέσεων 24 και 97/80R, Συλλ. 1980, σελ. 1319 επ.

²⁷ Βλ. πρώτη υπόθεση Κουρουπητού Ν. Χανίων, ΔΕΚ απόφαση της 7.4.1992, υπόθ. C-45/91, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλ. 1992, σελ. I-2509 επ. Επίσης, ίδετε δεύτερη υπόθεση Κουρουπητού Ν. Χανίων, ΔΕΚ απόφαση της 4.7.2000, υπόθ. C-387/97, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλ. 2000, σελ. I-5047 επ

²⁸ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 358.

²⁹ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 359. Σε αντιδιαστολή, ίδετε για το πριν από την Συνθήκη της Λισαβόνας καθεστώς, βάσει του οποίου απαιτούνταν εκ νέου η Επιτροπή να αποστείλει τόσο προειδοποιητική επιστολή όσο και αιτιολογημένη γνώμη Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 269.

³⁰ Σημειωτέον ότι μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, η Επιτροπή, σε περίπτωση που αποφασίσει να ασκήσει δεύτερη προσφυγή για μη συμμόρφωση προς απόφαση του Δικαστηρίου, είναι υποχρεωμένη να

της χρηματικής ποινής³¹ που οφείλει κατά τη γνώμη της να καταβάλλει το κράτος – μέλος και το οποίο η Επιτροπή κρίνει κατάλληλο για την περίπτωση και ζητεί από το Δικαστήριο να επιδικάσει το ποσό αυτό. Προκειμένου, λοιπόν, να μην διατηρείται η διαπιστωμένη ανωμαλία επί μακρό χρόνο, **προβλέφθηκε προσθέτως η προαναφερόμενη διαδικασία επιβολής χρηματικών κυρώσεων σε βάρος του παραβάτη/κράτους – μέλους**, για να εξαναγκαστεί αυτό σε συμμόρφωση με τις επιταγές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.³²

β. Επιτάχυνση της διαδικασίας της προσφυγής για παράβαση κράτους – μέλους

Η παραπάνω διαδικασία, η οποία αποβλέπει στον έλεγχο της μεταφοράς ή μη του κοινοτικού δικαίου στις εσωτερικές έννομες τάξεις των κρατών – μελών, **επιταχύνθηκε σημαντικά σε ό,τι αφορά την παράβαση της ανακοίνωσης των μέτρων μεταφοράς μιας οδηγίας όπως προβλέπει το άρθρο 260 παρ. 3 της ΣΛΕΕ³³** *Ειδικότερα, όταν η Επιτροπή υποβάλλει στο Δικαστήριο προσφυγή βάσει του άρθρου 258, θεωρώντας ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος παρέβη την υποχρέωσή του να ανακοινώσει τα μέτρα μεταφοράς μιας οδηγίας που εκδόθηκε σύμφωνα με νομοθετική διαδικασία στο εθνικό δίκαιο, μπορεί, εάν το κρίνει πρόσφορο, να υποδείξει το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού ή της χρηματικής ποινής που οφείλει να καταβάλει το εν λόγω κράτος και που η Επιτροπή κρίνει κατάλληλο για την περίπτωση στο πλαίσιο της πρώτης κιάλας προσφυγής.* Στην περίπτωση αυτή το αίτημα της πρώτης κιάλας προσφυγής είναι διπλό, αναγνωριστικό και κατανηφιστικό.³⁴

Συνεπώς, εάν το ΔΕΕ διαπιστώσει την παράβαση στην περίπτωση του άρθρου 260 παρ. 3 της ΣΛΕΕ, δύναται να επιβάλλει στο συγκεκριμένο κράτος – μέλος την

σωρεύσει και το κατανηφιστικό αίτημα και δεν έχει απλώς διακριτική ευχέρεια προς τούτο. Ίδτε σχετικά με αυτό Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 360.

³¹ Σχετικά με την διαζευκτική ή σωρευτική επιβολή χρηματικής ποινής και κατ' αποκοπή ποσού βλ. μεταξύ άλλων την απόφαση του ΔΕΚ της 12^{ης} Ιουλίου 2005, υπόθ. C-304/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας, η οποία δεν έχει δημοσιευτεί ακόμα στη Συλλογή, ίδτε όμως το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμ. 3.

³² Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 269, αριθμ. 190.

³³ Η συντόμηση της διαδικασίας επικροτήθηκε από τον Σκουρή Β., ωστόσο αποτέλεσε κατ' αυτόν «μισό βήμα», διότι αφορά μόνο την περίπτωση της παράβασης της ανακοίνωσης των μέτρων μεταφοράς μιας οδηγίας. Βλ. σχετικά σε άρθρο του ιδίου, Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 1 επ.

³⁴ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 355.

επιβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής έως του ορίου του ποσού που υπέδειξε η Επιτροπή.

2. Μεταρρυθμίσεις στην «προσφυγή ακύρωσης» του άρθρου 263 της ΣΛΕΕ.

Όπως και κατά το προϊσχύον καθεστώς, σύμφωνα με το άρθρο 263 εδ. α' ΣΛΕΕ, *το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ελέγχει τη νομιμότητα των νομοθετικών πράξεων, των πράξεων του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, εκτός των συστάσεων και γνωμών, και των πράξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που παράγουν νομικά αποτελέσματα³⁵ έναντι τρίτων, δηλαδή μόνο των νομικά δεσμευτικών πράξεων.³⁶* Ωστόσο μπορεί στο προαναφερόμενο άρθρο να γίνεται λόγος για έλεγχο «νομοθετικών πράξεων», όμως, περαιτέρω το άρθρο 289 παρ. 1 ΣΛΕΕ διευκρινίζει ότι η συνήθης νομοθετική διαδικασία συνίσταται στην έκδοση κανονισμών, οδηγιών ή αποφάσεων από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής. *Επομένως όπου «νομοθετικές πράξεις» νοούνται οι κανονισμοί, οι οδηγίες και οι αποφάσεις.³⁷* Διαπιστώνεται ευθύς εξ αρχής μια προσπάθεια με αυτήν την αλλαγή στην φρασεολογία της ΣΛΕΕ να «κλείσει» οποιοδήποτε κενό στην έννομη προστασία και ειδικότερα *αφενός* διευρύνονται οι πράξεις των οργάνων που προσβάλλονται με την εν λόγω προσφυγή, καθώς συμπεριλαμβάνονται πλέον ακόμα και πράξεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και *αφετέρου* αποπειράται, όπως θα εξετασθεί κατωτέρω, να καταστεί περισσότερο αποτελεσματική η έννομη προστασία του ιδιώτη τουλάχιστον από απόψεως διατύπωσης στη ΣΛΕΕ, χωρίς να είναι εμφανή ακόμη τα αποτελέσματα σε πρακτικό δικονομικό επίπεδο.

Με την προσφυγή αυτή λοιπόν (263 ΣΛΕΕ),³⁸ ο προσφεύγων ζητά την ακύρωση μιας πράξης ενός ευρωπαϊκού οργάνου (συνήθως κανονισμού, οδηγίας ή άλλης

³⁵ Για το πότε μια πράξη παράγει νομικά αποτελέσματα βλ. Κανελλόπουλο Π., *ό.π.*, σελ. 371-374. Σημειωτέον δε ότι τα έννομα αποτελέσματα πρέπει να παράγονται από το διατακτικό της κοινοτικής πράξεως και όχι από τις αιτιολογικές σκέψεις που περιέχει. Ίδτε επ' αυτού απόφαση του ΠΕΚ της 17.9.1992, υπόθ. NBV και NVB κατά Επιτροπής, Συλλ. 1992, σελ. Π-2181.

³⁶ Έτσι ο Σκουρής Β., *Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη*, *ό.π.*, σελ. 4 και οι Στάγκος Π./ Σαχκεκίδου Ε., *ό.π.*, σελ. 275, αριθμ. 196.

³⁷ Έτσι ο Σκουρής Β., *Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη*, *ό.π.*, σελ. 4 και ο Κανελλόπουλος Π., *ό.π.*, σελ. 369.

³⁸ Βλ. Κανελλόπουλο Π., *ό.π.*, σελ. 362, όπου υποστηρίζεται ότι με την εν λόγω προσφυγή ακύρωσης διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της νομιμότητας εντός της Ε.Ε.

απόφασης) για το λόγο ότι παραβιάζει το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο, ήτοι την ΣΕΕ και την ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις προσφυγές ακύρωσης που ασκούνται από κράτος – μέλος κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και/ή του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (εφεξής ΕΚΤ) ή από ένα κοινοτικό όργανο κατ' άλλου, π.χ. το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά της Επιτροπής.

Σε αντίθεση με όσα αναφέρθηκαν για την προσφυγή επί παραβάσει κράτους – μέλους, **η απόφαση του ΔΕΕ επί της προσφυγής ακύρωσης³⁹ είναι διαπλαστική⁴⁰** και εκ του λόγου τούτου έχει ευρύτατες και δραστικές συνέπειες καθώς α) ενεργεί στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αναδρομικά (ex tunc), ανατρέχει δηλαδή στο χρονικό σημείο έκδοσης της πράξης, ακυρώνοντάς την⁴¹ και συμπαρασύροντας σε ελαττωματικότητα και όσες κοινοτικές ή εθνικές ενέργειες βασίστηκαν στην ίδια, β) ισχύει έναντι πάντων (erga omnes), γ) δεσμεύει τόσο τα κοινοτικά όργανα όσο και τις εθνικές αρχές, νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές, αλλά και το ίδιο το ΔΕΕ, το οποίο ειδικά στη συγκεκριμένη περίπτωση δεσμεύεται από την κρίση του, δεν μπορεί δηλαδή σε μεταγενέστερη απόφασή του να θεωρήσει την ίδια πράξη έγκυρη.

α. Οι πράξεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου υποκείμενες σε έλεγχο νομιμότητας από το ΔΕΕ

Ακόμα και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μνημονεύεται μεταξύ των οργάνων, κατά των πράξεων των οποίων δύναται να ασκηθούν προσφυγές ακύρωσης. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, είναι κατεξοχήν διακυβερνητικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διάδοχο των συνόδων κορυφής και αποτελείται από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο δε ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας συμμετέχει επίσης στις εργασίες του. Ακόμα, το Ευρωπαϊκό

³⁹ Αναφορικά με τους λόγους ακύρωσης ίδετε Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 383-404 και Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 277-279.

⁴⁰ Βλ. για τις δραστικές συνέπειες της απόφασης επ' αυτής της προσφυγής Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 283. Ομοίως, Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 421-422.

⁴¹ Βλ. επ' αυτού την απόφαση του ΔΕΚ της 31.3.1971, υπόθ. 22/70, Συλλ. 1969-71, σελ. 769, σκ. 40, όπου επισημαίνεται ότι σκοπός της εν λόγω προσφυγής ακύρωσης είναι η ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης και με τον τρόπο αυτό, κατ' επέκταση, η εξασφάλιση της τηρήσεως του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών.

Συμβούλιο έχει αυξημένο ρόλο επί ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας και στους τομείς, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία ή ανήκουν στην σφαίρα της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών. Η καθιέρωση του Συμβουλίου συμφωνήθηκε στην σύνοδο κορυφής του Παρισιού το Δεκέμβριο του 1974, μεταξύ των αρχηγών κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ύστερα από πρόταση του προέδρου της Γαλλίας, κ. Giscard d'Estaing. Παρόλα αυτά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν κατοχυρώθηκε συμβατικά ως όργανο παρά μόνο με την συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία το θεσπίζει ως όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακολουθώντας την στάση της Συνθήκης για την Ε.Ε. (άρθρο 4 αυτής), η Συνθήκη της Λισαβόνας διασαφηνίζει πλέον το ρόλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου μέσα στα θεσμικά πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, στα άρθρα 13 παρ. 1^α, 14, 15 και 16 της ΣΛΕΕ αναβαθμίζει πλέον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το αναδεικνύει σε αυτοτελές όργανο της Ένωσης. Στο προαναφερόμενο άρθρο 15 παρ. 1 τροποποιημένης Συνθήκης για την Ε.Ε., στο οποίο περιγράφεται ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, αποσαφηνίζονται οι σχέσεις του με τα άλλα όργανα και προσδιορίζεται η αποστολή του. Έτσι, ορίζεται ότι «Το ευρωπαϊκό Συμβούλιο δίνει στην Ένωση την αναγκαία ώθηση για την ανάπτυξη της και καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και προτεραιότητες της. Δεν ασκεί νομοθετικές λειτουργίες». Στην πράξη, με τη θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου οι μέχρι σήμερα αρμοδιότητές του δεν μεταβάλλονται ούτε και αυξάνονται, απλώς οριοθετούνται σαφέστερα.⁴² Σε αυτό συντείνει και η αυτονόμησή του στην ουσία από το Συμβούλιο. Σημαντικό επίσης να σημειωθεί η σχέση που η θεσμοθέτηση αυτή του προσδίδει απέναντι στο ΔΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα μπορεί ως θεσμικό όργανο να ελεγχθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του.

Συνάγεται ευθύς εξ αρχής από τα προαναφερόμενα άρθρα ότι η σύνθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συρρικνώνεται σε σύγκριση με παλαιότερα, στο μέτρο που δεν συμμετέχουν πια αυτοδίκαια στη σύνθεση του οι Υπουργοί Εξωτερικών των κρατών – μελών. Η περικοπή πάντως αυτή της σύνθεσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αντισταθμίζεται από την δυνατότητα που έχουν οι Αρχηγοί Κρατών ή Κυβερνήσεων να

⁴² Έτσι ο Παπαδημητρίου Χ., Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή και η δυνατότητα πρόσβασης των ιδιωτών στα δικαστήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το ισχύον δίκαιο και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Δίκη, τεύχος Νοεμβρίου 2008, σελ. 1127.

συνοδεύονται και από έναν υπουργό και ο Πρόεδρος της Επιτροπής από έναν Επίτροπο, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ.3 της τροποποιημένης Συνθήκης για την Ε.Ε., όταν το απαιτεί η ημερήσια διάταξη.

Παρατηρείται λοιπόν ότι πλέον ακόμα και οι πράξεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η σπουδαιότητα του οποίου ως θεσμικού οργάνου της Ε.Ε. προεκτέθηκε, υπόκεινται στον έλεγχο του ΔΕΕ. Περαιτέρω πρέπει να επισημανθεί ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας ιδρύει επιπλέον και μια πιο μόνιμη προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, στο άρθρο 15 παρ. 5 της τροποποιημένης Συνθήκης για την Ε.Ε. Εκεί προβλέπεται ότι ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εκλέγεται από αυτό με ειδική πλειοψηφία για διάστημα δύομιση ετών, η δε θητεία του είναι άπαξ ανανεώσιμη.⁴³ Αυτή η ρύθμιση αντικαθιστά το υφιστάμενο σύστημα εξαμηνιαίας Προεδρίας της ΕΕ με την εκ περιτροπής συμμετοχή των Κρατών Μελών. Το παρόν σύστημα θεωρείται πολύ σύντομο και ασταθές προκειμένου το Συμβούλιο να ασκεί αποτελεσματική και στρατηγική ηγεσία. Άλλωστε, ένας από τους βασικούς στόχους της συνθήκης της Λισαβόνας είναι να εγγυηθεί την συνέχεια και τη συνέπεια στις πολιτικές της Ε.Ε. Η κυλιόμενη προεδρία δεν εξυπηρετεί αυτό το σκοπό. Κάθε έξι μήνες άλλαζε η προεδρία και μαζί της και το πρόσωπο που ηγείται του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Μια αδύναμη προσωπικότητα μπορούσε να διαδέχεται μια ισχυρή, ο δυναμισμός έδινε συχνά την θέση του στην ολιγωρία. Για το λόγο αυτό στην Συνθήκη της Λισαβόνας προβλέπεται η εκλογή προέδρου του Συμβουλίου που θα έχει θητεία δύομιση ετών. Όπως εύστοχα είπε ο Γερμανός υφυπουργός Εξωτερικών Γκίντερ Γκλόσερ: «Ο πρόεδρος ή η πρόεδρος θα πρέπει να έχει την ικανότητα να ενώνει. Θα πρέπει να κρατά ισορροπίες και να μην εκφράζει μόνον τους μικρούς ή τους μεγάλους. Θα πρέπει να είναι ένα πρόσωπο που θα εμπνέει το σεβασμό των υπολοίπων στο εσωτερικό της Ένωσης, αλλά και που να μπορεί να εκπροσωπήσει επάξια την Ε.Ε. στο εξωτερικό».⁴⁴

Έτσι, σύμφωνα και με τα ανωτέρω, το άρθρο 263, παρ. 1 πρώτο εδάφιο, της ΣΛΕΕ, θεσπίζει πλέον έναν νέο τρόπο – εν συγκρίσει με το παλαιό καθεστώς –

⁴³ Βλ. για την αντικατάσταση της εκ περιτροπής εξαμηνιαίας προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με την θητεία των δύομιση ετών και την κατ' αυτόν τον τρόπο ευθυγράμμιση της προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με την προεδρία των άλλων οργάνων της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Επιτροπή) Χριστιανό Β., ό.π., σελ. 821.

⁴⁴ Βλ. το από 2-10-2009 άρθρο των Christoph Hasselbach/Κώστα Συμεωνίδη, με τίτλο «Τι αλλαγές φέρνει η Συνθήκη της Λισαβόνας» όπως ανακτήθηκε από την ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4749963,00.html>

διάκρισης των πράξεων, οι οποίες μπορούν να προσβληθούν ενώπιον του κοινοτικού δικαστή. Οι πράξεις αυτές χωρίζονται σε νομοθετικές πράξεις (263 εδ. α', πρώτη φράση ΣΛΕΕ), πράξεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων (263 εδ. α', πρώτη φράση ΣΛΕΕ) και λοιπές πράξεις των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών που παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων (263 εδ. α', δεύτερη φράση ΣΛΕΕ). **Κατά συνέπεια, με βάση το άρθρο 263, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δικαστήριο ελέγχει πλέον το σύνολο των πράξεων που εκδίδονται από τα όργανα ή οργανισμούς της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων από εδώ και στο εξής και των πράξεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου,**⁴⁵ οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνονταν στον κατάλογο των πράξεων που μπορούσαν να προσβληθούν ενώπιον του Δικαστηρίου δυνάμει του προϊσχύοντος άρθρου 230 ΣυνθΕΚ, **υπό την προϋπόθεση ότι οι πράξεις αυτές παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων.**

β. Βελτιώσεις στην έννομη προστασία του ιδιώτη κατ' άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ

ι) Ο όρος «πράξη» αντικαθιστά τον όρο «απόφαση»

Όσον αφορά την έννομη προστασία του ιδιώτη, πρέπει να σημειωθεί ότι κατά το προϊσχύον καθεστώς (βλ. άρθρο 230 παρ. 4 της ΣυνθΕΚ) ο προσφεύγων μπορούσε να στραφεί κατά «απόφασης» που απευθύνονταν σε αυτόν, ενώ πλέον σύμφωνα με το άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ **ο προσφεύγων δύναται να στραφεί κατά οιασδήποτε «πράξης» απευθύνεται σε αυτόν, πράγμα που σημαίνει ότι το αντικείμενο της προσφυγής διευρύνεται εννοιολογικά.**⁴⁶ Μάλιστα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, η μορφή με την οποία λαμβάνονται οι πράξεις ή οι αποφάσεις είναι καταρχήν αδιάφορη όσον αφορά τη δυνατότητα προσβολής τους με προσφυγή ακυρώσεως. Συνεπώς, **το κριτήριο για να εξακριβωθεί εάν ορισμένη πράξη μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προσφυγής κατά το άρθρο 230 ΣυνθΕΚ, ήδη άρθρο 263 ΣΛΕΕ είναι η ουσία της πράξης και η βούληση του συντάκτη της και όχι η μορφή υπό την**

⁴⁵ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 370-371.

⁴⁶ Έτσι και ο Σκουρής Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 4,5.

οποία υιοθετήθηκε.⁴⁷

ii) Προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης φυσικών και νομικών προσώπων για την άσκηση προσφυγής ακύρωσης κατ' άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ – Νομολογία ΔΕΕ – Οι έννοιες της «αμεσότητας» και της «ατομικότητας» σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ

Σε ό,τι αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση για την παραδεκτή άσκηση προσφυγής τόσο από φυσικά όσο και από νομικά πρόσωπα, υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 263, εδάφιο δ' της ΣΛΕΕ: *«Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί, υπό τις προϋποθέσεις του πρώτου και του δευτέρου εδαφίου, να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή που το αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και κατά των κανονιστικών πράξεων που το αφορούν άμεσα χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα».*

Σύμφωνα λοιπόν με την παραπάνω αναφερόμενη διάταξη, είναι σαφές ότι οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο νομιμοποιείται ενεργητικά προς άσκηση προσφυγής κατά πράξης κοινοτικού οργάνου διαφέρουν ανάλογα με το εάν ο προσφεύγων είναι αποδέκτης της προσβαλλόμενης πράξης ή όχι. Έτσι,

▪ Στην περίπτωση που ο προσφεύγων είναι και ο αποδέκτης της προσβαλλόμενης πράξης, τότε η ενεργητική νομιμοποίηση του προσφεύγοντος είναι δεδομένη, χωρίς να απαιτείται ο έλεγχος του εάν η πράξη τον αφορά άμεσα και ατομικά.

▪ Στην δεύτερη περίπτωση όμως (π.χ. πράξεις γενικής ισχύος, όπως οι κανονισμοί), που ο προσφεύγων δεν είναι και ο αποδέκτης της προσβαλλομένης πράξης, απαιτείται επιπλέον η προσβαλλόμενη πράξη να τον αφορά άμεσα και ατομικά.

Περαιτέρω,

• Η προϋπόθεση του «άμεσου επηρεασμού» ενός ιδιώτη, σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου, συντρέχει κάθε φορά που το αμφισβητούμενο κοινοτικό μέτρο επηρεάζει άμεσα τη νομική κατάσταση του προσφεύγοντος και δεν αφήνει καμία εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες του εν λόγω μέτρου, οι οποίοι όμως

⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά απόφαση του ΔΕΚ της 7.7.2005, C-208/03 P, Jean-Marie Le Pen κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 2005, σ. I-6051, σκέψη 46, άλλως ίδετε την ηλεκτρονική πηγή με αριθμ. 10. Ομοίως ίδετε απόφαση του ΔΕΚ της 27.02.2007, απόφαση του ΔΕΕ της 27.02.2007, 54/04 P, Gestoras pro Amnistia κ.λ.π./Συμβούλιο, Συλλογή 2007, σελ. I-1579. Ακόμα βλ. επ' αυτού Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 369 και τις εκεί παραπομπές σε προγενέστερη νομολογία του ΔΕΚ.

είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του, όταν αυτή έχει καθαρά αυτόματο χαρακτήρα και απορρέει αποκλειστικά από την κοινοτική ρύθμιση χωρίς εφαρμογή άλλων παρεμβαλλομένων κανόνων.⁴⁸ Το αυτό ισχύει όταν η δυνατότητα των αποδεκτών να μη δώσουν συνέχεια στην κοινοτική πράξη είναι καθαρά θεωρητική, εφόσον δεν υφίσταται αμφιβολία ως προς τη βούλησή τους να συναγάγουν συνέπειες σύμφωνες προς την πράξη αυτή.⁴⁹

• Ο δε ορισμός της έννοιας της «ατομικότητας» ως προϋπόθεσης άσκησης της προσφυγής ακύρωσης, όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο 263 παρ. 4 ΣΛΕΕ,

⁴⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις του ΔΕΚ της 13ης Μαΐου 1971, 41/70 έως 44/70, International Fruit Company κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 783, σκέψεις 23 έως 29 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 11), καθώς και αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 1979, 92/78, Simmenthal κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 407, σκέψεις 25 και 26 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 12)· της 29ης Μαρτίου 1979, 113/77, NTN Toyo Bearing Company κ.λπ. κατά Συμβουλίου, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 669, σκέψεις 11 και 12 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 13)· 118/77, ISO κατά Συμβουλίου, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 673, σκέψη 26 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 14)· 119/77, Nippon Seiko κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 675, σκέψη 14 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 15)· 120/77, Koyo Seiko κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 759, σκέψη 25 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 16)· 121/77, Nachi Fujikoshi κ.λπ. κατά Συμβουλίου, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 761, σκέψη 11 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 17)· της 11ης Ιουλίου 1985, 87/77, 130/77, 22/83, 9/84 και 10/84, Salerno κ.λπ. κατά Επιτροπής και Συμβουλίου, Συλλογή 1985, σ. 2523, σκέψη 31· της 17ης Μαρτίου 1987, 333/85, Mannesmann-Röhrenwerke και Benteler κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1987, σ. 1381, σκέψη 14 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 19)· της 14ης Ιανουαρίου 1988, 55/86, Agrosol κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1988, σ. 13, σκέψεις 11 έως 13 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 20)· της 26ης Απριλίου 1988, 207/86, Apesco κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 2151, σκέψη 12 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 21), της 26ης Ιουνίου 1990, C-152/88, Sofimport κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-2477, σκέψη 9 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 22), της 5^{ης} Μαΐου 1998, C-386/96 P, Dreyfus κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2309, σκέψη 43 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 23) και της 2ας Μαΐου 2006, C-417/04 P, Regione Siciliana κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-3881, σκέψη 28 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 24). Ακόμα, βλ. σχετικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 410-411 και Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 280.

⁴⁹ Βλ., υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις του ΔΕΚ της 23ης Νοεμβρίου 1971, 62/70, Bock κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 977, σκέψεις 6 έως 8 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 25)· της 17ης Ιανουαρίου 1985, 11/82, Πειραιϊκή-Πατραϊκή κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 207, σκέψεις 8 έως 10 (άλλως ίδετε το κείμενο των εν λόγω αποφάσεων στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 27)· της 31ης Μαρτίου 1998, C-68/94 και C-30/95, Γαλλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, η οποία δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 51 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 12), της 5^{ης} Μαΐου 1998, C-386/96 P, Dreyfus κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2309, σκέψη 44 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 28) και της 5^{ης} Μαΐου 1998, C-404/96 P, Glencore Grain κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2435, σκέψη 42 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 29).

δημιούργησε πλείστες δυσκολίες.⁵⁰ Πιο συγκεκριμένα το ΔΕΚ επεσήμανε ότι ένας κανονισμός, ως πράξη γενικής ισχύος, δεν μπορεί να προσβληθεί από άλλα υποκείμενα δικαίου πέραν των κοινοτικών οργάνων, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και των κρατών μελών.⁵¹ Εντούτοις, το ΔΕΚ έκανε ένα βήμα πιο πέρα και τόνισε ότι μια πράξη γενικής ισχύος, όπως είναι ο κανονισμός, είναι δυνατόν, υπό ορισμένες συνθήκες, να αφορά ατομικά ορισμένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα και, ως εκ τούτου, να έχει έναντι αυτών τον χαρακτήρα αποφάσεως.⁵² Αυτό συμβαίνει, δηλαδή **μια πράξη αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), όταν η εν λόγω πράξη θίγει ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο λόγω ορισμένων ξεχωριστών ιδιοτήτων του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, το εξατομικεύει κατά τρόπο ανάλογο προς αυτόν του αποδέκτη.**⁵³

Ο πιο πάνω ορισμός της ατομικότητας υπέστη σκληρή κριτική, διότι συρρίκνωνε υπερβολικά το έννομο συμφέρον των ιδιωτών προς άσκηση προσφυγής ακύρωσης και κατά συνέπεια δεν προήγαγε την αποτελεσματική δικαστική προστασία.⁵⁴ Μάλιστα ο Γενικός Εισαγγελέας Jacobs στις Προτάσεις του στην υπόθεση *Unión de Requeros Agricultores* έκανε ένα τολμηρό βήμα υποστηρίζοντας ότι πρέπει να τροποποιηθεί η έννοια της «ατομικότητας» με σκοπό την διεύρυνση του εννόμου συμφέροντος του ιδιώτη και ακόμα πρότεινε να αναγνωρισθεί ότι «ένα μέτρο αφορά ατομικά ένα πρόσωπο

⁵⁰ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 280, όπου επισημαίνεται ότι δυσκολότερα μπορεί να στοιχειοθετηθεί κατά την νομολογία του ΔΕΚ η ατομική προσβολή του ιδιώτη.

⁵¹ Βλ., απόφαση του ΔΕΚ της 6ης Μαρτίου 1979, 92/78, *Simmmenthal* κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 407, σκέψη 40 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 30).

⁵² Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΔΕΚ της 16ης Μαΐου 1991, C-358/89, *Extramet Industrie* κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1991, σ. I-2501, σκέψη 13 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 31), της 18ης Μαΐου 1994, C-309/89, *Codorniu* κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1994, σ. I-1853, σκέψη 19 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 32), της 31ης Μαΐου 2001, C-41/99 P, *Sadam Zuccherifici κ.λπ.* κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2001, σ. I-4239, σκέψη 27 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 33), της 10ης Απριλίου 2003, C-142/00 P, *Επιτροπή κατά Nederlandse Antillen*, Συλλογή 2003, σ. I-3483, σκέψη 64 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 34) και της 1^{ης} Απριλίου 2004, C-263/02 P, *Επιτροπή κατά Jégo-Quéré*, Συλλογή 2004, σ. I-3425, σκέψη 45 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 35).

⁵³ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΔΕΚ της 15ης Ιουλίου 1963, 25/62, *Plaumann*, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 937 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 36), της 22ας Νοεμβρίου 2001, C-452/98, *Nederlandse Antillen* κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2001, σ. I-8973, σκέψη 60 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 37) και της 1^{ης} Απριλίου 2004, C-263/02 P, *Επιτροπή κατά Jégo-Quéré*, Συλλογή 2004, σ. I-3425, σκέψη 45 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 38). Ακόμα, βλ. σχετικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 411-414 και Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 280.

⁵⁴ Βλ. σχετικά *Rene Barents*, ό.π., σελ. 723.

όταν, λόγω της ιδιαίτερης θέσεως στην οποία βρίσκεται το εν λόγω πρόσωπο, το μέτρο αυτό θίγει ή είναι ικανό να θίξει ουσιαστικώς τα συμφέροντά του». ⁵⁵ Ωστόσο το ΔΕΕ με την απόφασή του ⁵⁶ επί της ανωτέρω υποθέσεως ενέμεινε στην αρχική περιοριστική στάση του έναντι ιδιωτών που ασκούν προσφυγές στο πλαίσιο του άρθρου 230 παρ.4 ΣυνθΕΚ (ήδη 263 παρ. 4 ΣΛΕΕ), την οποία αποφάσισε να μην αναθεωρήσει και υποστήριξε ότι πρέπει να τηρείται η προαναφερόμενη απόφαση Plaumann. Παρόλα αυτά στην 45^η σκέψη της ανωτέρω απόφασης το Δικαστήριο υποστήριξε ότι *«μολονότι είναι δυνατόν να υπάρξει βεβαίως ένα σύστημα ελέγχου της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων κανονιστικού χαρακτήρα διαφορετικό από αυτό που καθιερώνει η ιδρυτική Συνθήκη και το οποίο ουδέποτε έχει τροποποιηθεί ως προς τις αρχές του, ωστόσο εναπόκειται, αν παραστεί ανάγκη, στα κράτη μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 48 ΕΕ, να αναμορφώσουν το νυν ισχύον σύστημα»*.

Παρά λοιπόν την αρνητική στάση του Δικαστηρίου, και ενόψει του ότι η συγκεκριμένη προϋπόθεση της «ατομικότητας» θα πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αρχής της παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, αφού φυσικά ληφθούν υπόψιν οι διάφορες και ειδικές περιστάσεις, τα κράτη – μέλη τροποποίησαν το κείμενο της Συνθήκης, δίχως να απαλείψουν εντελώς εννοείται την προϋπόθεση της «ατομικότητας», έτσι ώστε το άρθρο **263 εδ. δ' της ΣΛΕΕ** να ορίζει σήμερα ότι *«Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί, υπό τις προϋποθέσεις του πρώτου και του δευτέρου εδαφίου, να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή που το αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και κατά των κανονιστικών πράξεων που το αφορούν άμεσα χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα»*.

Αν και το κείμενο, διακρίνει μεταξύ «πράξεων» εν γένει και «κανονιστικών πράξεων», ούτε η ΣυνθΕΚ ούτε η Συνθήκη της Λισαβόνας ορίζουν την έννοια της κανονιστικής πράξης, από την οποία εξαρτάται η ερμηνεία του άρθρου 263, εδάφιο δ' της ΣΛΕΕ. Οι μοναδικές ενδείξεις, στις οποίες θα μπορούσε κανείς να καταφύγει προκειμένου να αντιληφθεί το περιεχόμενο του όρου, είναι άλλα άρθρα της Συνθήκης της Λισαβόνας, όπου γίνεται λόγος για «κανονιστικές διατάξεις» των κρατών – μελών,

⁵⁵ Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jacobs της 21-3-2002 επί της υπόθεσης C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores/Συμβούλιο, Συλλογή 2002, σελ. I-6677, σκέψη 60 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 39).

⁵⁶ Απόφαση του ΔΕΕ της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores/Συμβούλιο, Συλλογή 2002, σελ. I-6677, σκέψη 36.

σε αντιδιαστολή με τις «νομοθετικές διατάξεις» των εθνικών εννόμων τάξεων. Ακολουθώντας τη συλλογιστική αυτή, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι **στην κατηγορία των κανονιστικών πράξεων**,⁵⁷ υπό την έννοια του άρθρου 263 εδ. δ' της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, **ανήκουν όλες οι πράξεις γενικού περιεχομένου, των οποίων ο προσφεύγων δεν τυγχάνει αποδέκτης και οι οποίες δεν έχουν υιοθετηθεί με νομοθετική διαδικασία υπό την έννοια του 289 της ΣΛΕΕ.**

Συνεπώς, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο θα νομιμοποιείται να προσβάλει το σύνολο των ατομικών πράξεων, των οποίων τυγχάνει αποδέκτης, το σύνολο των νομοθετικών πράξεων που απευθύνονται μεν σε τρίτους, αλλά τον αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και το σύνολο των κανονιστικών πράξεων με την προϋπόθεση φυσικά ότι αφορούν τον προσφεύγοντα «άμεσα, χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα».⁵⁸ Φαίνεται μάλιστα ότι ο προσφεύγων δεν υποχρεώνεται πλέον, σε περίπτωση προσβολής τέτοιας πράξης (κανονιστικής), να αποδείξει ότι τον επηρεάζει ατομικά.⁵⁹

Με δεδομένο μάλιστα ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας δεν αφήνει να εννοηθεί ότι η έννοια του άμεσου επηρεασμού πρέπει να ερμηνευθεί με τρόπο διαφορετικό από αυτόν που ακολούθησε η νομολογία μέχρι σήμερα, αρκεί, όπως προαναφέρθηκε, προς θεμελίωση της ενεργητικής νομιμοποίησης, το αμφισβητούμενο μέτρο να επηρεάζει άμεσα τη νομική κατάσταση του προσφεύγοντος και να μην αφήνει καμία εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες του που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του, όταν αυτή έχει καθαρά αυτόματο χαρακτήρα και απορρέει αποκλειστικά από την κοινοτική ρύθμιση χωρίς εφαρμογή άλλων παρεμβαλλομένων κανόνων. Κατά συνέπεια και στο μέτρο που στο άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ απαιτείται τόσο άμεσος επηρεασμός όσο και απουσία εκτελεστικών μέτρων, ταυτολογεί, δεδομένου ότι ο άμεσος επηρεασμός

⁵⁷ Είναι γεγονός ότι το Δικαστήριο είναι αυστηρό στην ακύρωση κανονιστικών πράξεων προκειμένου να μην διαταράσσεται η ασφάλεια του ενωσιακού δικαίου. Βλ. σχετικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 409 και Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 280.

⁵⁸ Βλ. σχετικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 409.

⁵⁹ Στην θεωρία υποστηρίζεται ότι η προϋπόθεση του «άμεσου» και «ατομικού» συμφέροντος, όπως ερμηνεύεται στην νομολογία του ΔΕΕ, είναι υπερβολικά περιοριστική για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική νομική προστασία των ιδιωτών κατά πράξεων γενικού χαρακτήρα. Με αυτήν την απαρχή οι σχετικές συζητήσεις κατά την θέσπιση της ΣΛΕΕ κατέληξαν στην σημερινή διατύπωση του άρ. 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ ως εξής: «μια πράξη ... που να τον αφορά άμεσα χωρίς να περιλαμβάνει εκτελεστικά μέτρα», ούτως ώστε να αποφευχθεί μια κατάσταση, όπου ο θιγόμενος θα πρέπει πρώτα να παραβιάζει το νόμο, έτσι ώστε να μπορεί να έχει πρόσβαση σε δικαστήριο. Βλ. σχετικά Rene Barents, ό.π., σελ. 722 και 724.

προϋποθέτει και αυτός απουσία εν γένει «παρεμβαλλόμενων κανόνων».⁶⁰

Ωστόσο, στο μέτρο που η υιοθέτηση εθνικών κανόνων εφαρμογής δεν αίρει τον άμεσο επηρεασμό κάθε φορά που το αποφασίζουν εθνικό όργανο δεν διαθέτει καμία διακριτική ευχέρεια, η προϋπόθεση απουσίας «εκτελεστικών μέτρων» πρέπει να εννοηθεί ως η παντελής αποχή των εθνικών αρχών από την υιοθέτηση οποιασδήποτε πράξης εφαρμογής του κοινοτικού κανόνα. Αν ακολουθηθεί αυτή η άποψη, τότε οι πράξεις που επηρεάζουν μεν άμεσα τον προσφεύγοντα, αλλά συνεπάγονται την υιοθέτηση εθνικών πράξεων εκτελέσεως, έστω και χωρίς το κράτος – μέλος να διαθέτει διακριτική ευχέρεια ως προς το περιεχόμενό τους, θα μπορούν να προσβάλλονται παραδεκτά, εξ απόψεως ενεργητικής νομιμοποίησης, μόνον εφόσον ο προσφεύγων επηρεάζεται από αυτές τόσο άμεσα όσο και ατομικά, υπό την έννοια της μέχρι σήμερα διαμορφωμένης νομολογίας.

Η προσέγγιση αυτή συνίσταται λογικά στο ότι, εφόσον μεσολαβούν οποιαδήποτε εθνικά εκτελεστικά μέτρα, προσφέρεται η δυνατότητα προσβολής τους ενώπιον του εθνικού δικαστή, έστω και για λόγους αναγόμενους στη νομιμότητα της πράξης του κοινοτικού οργάνου, επί της οποίας, εφόσον ο εθνικός δικαστής αμφιβάλλει, υποχρεούται να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Με τον τρόπο αυτό φαίνεται να επιτυγχάνεται επαρκής δικαστική προστασία των ενδιαφερόμενων προσώπων, λαμβανομένου υπόψη ότι στα κράτη – μέλη εναπόκειται πλέον να προβλέψουν ένα σύστημα ένδικων βοηθημάτων και διαδικασιών προκειμένου να εξασφαλίσουν τον σεβασμό του δικαιώματος για παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Ταυτόχρονα, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τους εσωτερικούς δικονομικούς κανόνες που διέπουν την άσκηση των ένδικων βοηθημάτων κατά τρόπον ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στα φυσικά και νομικά πρόσωπα να αμφισβητούν ενώπιον των δικαστηρίων τη νομιμότητα οποιασδήποτε αποφάσεως ή εθνικού μέτρου σχετικά με την εφαρμογή επ' αυτών κοινοτικής πράξεως κανονιστικού χαρακτήρα, προβάλλοντας την ακυρότητά της.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι, εφόσον τελικά η ανωτέρω ερμηνεία ακολουθηθεί από τα κοινοτικά δικαιοδοτικά όργανα, το νέο άρθρο 263 της

⁶⁰ Έτσι ο Κανελλόπουλος Π., ό.π., σελ. 415-416.

Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα ανοίξει πλέον το δρόμο για τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα αναφορικά με το δικαστικό έλεγχο πράξεων γενικής εφαρμογής υπό όρους αντικειμενικά ευμενέστερους σε σχέση με το προγενέστερο καθεστώς.

Ωστόσο, πριν προσαφθεί στην κοινοτική έννομη τάξη το κενό στην έννομη προστασία λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων ευθείας προσβολής των πράξεων νομοθετικής υφής, καλό θα ήταν να εξεταστεί σε πόσες εθνικές έννομες τάξεις είναι εν γένει δυνατός ο απ' ευθείας έλεγχος της συνταγματικότητας νομοθετικών διατάξεων. Σε ό,τι δε αφορά την αιτίαση κατά την οποία η προϋπόθεση του ατομικού επηρεασμού ίσχυε, όπως αποδείχθηκε με τη νομολογία *Jégo-Quéré*, και για τις πράξεις των κοινοτικών οργάνων που δεν απαιτούν την παρέμβαση του εθνικού νομοθέτη ή της διοίκησης, με αποτέλεσμα αυτή η πρόσβαση στον εθνικό δικαστή να προϋποθέτει δήθεν παραβίαση του κοινοτικού κανόνα και επιβολή κύρωσης, αρκεί η παρατήρηση ότι η αντίστοιχη πρόσβαση στον εθνικό δικαστή ανοίγει και με τη διαδικασία υποβολής αίτησης στη διοίκηση, η οποία θα έχει ως αίτημα την μη εφαρμογή του κοινοτικού κανόνα λόγω παρανομίας του τελευταίου.

Όσο κι αν μια τέτοια διαδικασία ακολουθείται αποκλειστικά και μόνο ώστε να υπάρχει αντίστοιχη δυνατή πρόσβασης στον εθνικό δικαστή, αφού είναι σαφώς δεδομένο ότι η εθνική διοίκηση δε μπορεί να ικανοποιήσει το αίτημα επί της ουσίας, η δυνατότητα υποβολής της σχετικοποιεί την αξία της μάλλον επιτηδευμένης επίκλησης της πρόσφατης νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σύμφωνα με την οποία ουδείς μπορεί να υποχρεωθεί να παραβιάσει το νόμο προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση στο δικαστή.

Δεν πρέπει εξάλλου να αγνοεί κανείς τη θεμελιώδη σημασία που έχει η εύρυθμη λειτουργία των δικαιοδοτικών οργάνων από την άποψη του αριθμού των συγκεκριμένων υποθέσεων που φέρονται προς επίλυση ενώπιον τους. Εδώ θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, αν και το κοινοτικό δίκαιο δεν αντίκειται σε εθνική διάταξη που προβλέπει υποχρέωση κράτους μέλους να καταθέτει προσφυγές κατά πράξεων των κοινοτικών οργάνων κάθε φορά που αυτό θα του ζητηθεί από ιδιώτες που δεν μπορούν να προσφύγουν ατομικά κατά των πράξεων αυτών, η αντίστοιχη εθνική διάταξη οφείλει εντούτοις να διαφυλάσσει στις αρχές του εν

λόγω κράτους – μέλους ένα περιθώριο εκτιμήσεως ως προς την αναγκαιότητα όχι ασκήσεως αυτής της προσφυγής, με δεδομένα όλα τα ανωτέρω. Σε κάθε αντίθετη περίπτωση, σε τυχόν δηλαδή δέσμευση του κράτους μέλους να ικανοποιεί το σύνολο των αιτήσεων που του υποβάλλονται, έχουμε αναμφίβολα σαφή παραβίαση του Κοινοτικού δικαίου, στο μέτρο που με τον τρόπο αυτό θα ετίθετο σε κίνδυνο η εύρυθμη λειτουργία του κοινοτικού οργάνου λόγω κατακλυσμού του με προσφυγές κατά μέγα μέρος προφανώς αβάσιμες .

Αρκεί, προκειμένου να δικαιολογηθούν οι ανησυχίες του Δικαστηρίου, να αναλογιστεί κανείς τον αριθμό των προσώπων που ενδέχεται να επηρεάζονται άμεσα, αποτελώντας ως εκ τούτου δυνητικούς προσφεύγοντες, από πράξη γενικής εφαρμογής απευθυνόμενη στα κράτη – μέλη της Ένωσης προκειμένου να αντιληφθεί τους κινδύνους που ενέχει μια αστάθμιστη διεύρυνση των προϋποθέσεων παραδεκτού των ατομικών προσφυγών κατά πράξεων αυτού του είδους. Δεν θα ήταν υπερβολή να θεωρηθεί ότι η ραγδαία αύξηση του αριθμού των ετησίως εισαγομένων υποθέσεων ενώπιον ενός δικαιοδοτικού οργάνου, μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη αναίρεση των όποιων ωφελημάτων μπορούν να προκύψουν σε επίπεδο δικαιώματος σε δικαστική προστασία από τη χαλάρωση των προϋποθέσεων του παραδεκτού, δεδομένης της σημαντικής αύξησης του μέσου χρόνου εκδίκασης των υποθέσεων, ο οποίος, σε μια τέτοια περίπτωση, μπορεί να φτάσει και τα όρια της αρνησιδικίας.⁶¹

γ) Ειδικότερο ζήτημα – άρθρο 263 παρ. 5 ΣΛΕΕ

Στο πέμπτο εδάφιο του άρθρου 263 της ΣΛΕΕ παρέχεται πλέον μια νέα δυνατότητα για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο αυτό «Οι πράξεις για τη δημιουργία λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης μπορούν να προβλέπουν ειδικές προϋποθέσεις και πρακτικές ρυθμίσεις όσον αφορά τις προσφυγές που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά πράξεων αυτών των λοιπών οργάνων ή οργανισμών που προορίζονται να παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι των εν λόγω προσώπων». Στο σημείο αυτό θα πρέπει, όμως, να διευκρινιστεί το τι σημαίνουν οι όροι «ειδικές προϋποθέσεις και πρακτικές ρυθμίσεις» και, επίσης θα πρέπει

⁶¹ Βλ. σχετικά την έκθεση πεπραγμένων του Δικαστηρίου του έτους 2009 στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-05/ra09_stat_tribunal_final_el.pdf

να διευκρινιστεί το εάν η θέσπιση τέτοιων προϋποθέσεων και ρυθμίσεων μπορεί κατ' ουσίαν να θέσει εξαιρέσεις όσον αφορά το δικαστικό έλεγχο πράξεων των «λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης» ή να θέσει κάποιους περιορισμούς στο δικαίωμα άσκησης προσφυγής κατά των πράξεων αυτών και, συνακόλουθα, στο δικαστικό τους έλεγχο.

Άσχετα από τη λύση που το ίδιο το Δικαστήριο θα επιλέξει να υιοθετήσει σχετικά με το εν λόγω ζήτημα, είναι μάλλον προφανές ότι η διάταξη αυτή της Συνθήκης της Λισσαβόνας πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της πάγιας μέχρι σήμερα θέσης της νομολογίας, κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποτελεί μια κοινότητα δικαίου, και ως εκ τούτου οι πράξεις των θεσμικών οργάνων της υπόκεινται σε έλεγχο για το κατά πόσο είναι σύμφωνες με τη Συνθήκη και τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Κατά συνέπεια, οι ιδιώτες πρέπει να έχουν την βάσιμη δυνατότητα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας για την προστασία των δικαιωμάτων τους που πηγάζουν από την κοινοτική έννομη τάξη, πράγμα που ανάγεται σε γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Το ίδιο δικαίωμα επίσης εγκαθιδρύεται και στα άρθρα 6 και 13 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Με βάση, όμως, όλες τις παραπάνω αναφορές, είναι πραγματικά πολύ αμφίβολο το κατά πόσο μια διάταξη που εξαιρεί από το δικαστικό έλεγχο πράξη κάποιου «εκ των λοιπών οργάνων και οργανισμών» της Ένωσης είναι τοις πράγμασι σύμφωνη με το πέμπτο εδάφιο του άρθρου 263 της τροποποιημένης Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης !!!

3. Η προσφυγή για παράλειψη (άρθρο 265 ΣΛΕΕ). Η προσφυγή αυτή παρέχει τη δυνατότητα ελέγχου της νομιμότητας της αδράνειας των κοινοτικών οργάνων.⁶² Η προσφυγή αυτή ωστόσο μπορεί να ασκηθεί μόνον εφόσον υπάρχει υποχρέωση του οργάνου, η οποία πηγάζει είτε από το πρωτότυπο είτε από το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο,

⁶² Είναι σαφές ότι εν λόγω προσφυγή ασκείται όταν το ενωσιακό όργανο αδρανεύει, άλλως σιωπά. Όταν το όργανο αρνείται να λάβει απόφαση, τότε δεν πρόκειται για παράλειψη, αλλά για πράξη, η οποία προσβάλλεται με προσφυγή ακύρωσης του άρ. 263 ΣΛΕΕ και όχι με προσφυγή για παράλειψη. Το εν λόγω ζήτημα διευκρινίζει το ΔΕΚ στην απόφασή του της 13.7.2004, υπόθ. C-27/04, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή.

να δράσει και έχει κληθεί να ενεργήσει. Εάν όντως η παράλειψη είναι παράνομη, το ΔΕΕ με την απόφασή του διαπιστώνει ότι το όργανο παρανόμησε παραλείποντας να εκδώσει την επίδικη πράξη. **Η απόφασή του δε αυτή είναι απλώς αναγνωριστική, δηλαδή με αυτήν διαπιστώνεται η παράβαση, αλλά δεν υποχρεώνει το όργανο να εκδώσει την πράξη**, πολύ δε περισσότερο δεν εκδίδει το ΔΕΕ την ζητούμενη πράξη, **όμως, παρά τον αναγνωριστικό της χαρακτήρα, η απόφαση αυτή του ΔΕΕ δεσμεύει το κοινοτικό όργανο να λάβει τα μέτρα που χρειάζονται**, συμμορφούμενο με το περιεχόμενό της.⁶³

4. Η ένσταση παρανομίας (άρθρο 277 ΣΛΕΕ)

Παρά τη λήξη της προθεσμίας για την άσκηση της προαναφερθείσας προσφυγής ακύρωσης, κάθε διάδικος μπορεί επί τη ευκαιρία διαφοράς που θέτει σε αμφισβήτηση την ισχύ πράξης γενικής ισχύος (κανονισμού) που έχει εκδοθεί από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, ή την ισχύ Κανονισμού του Συμβουλίου της Επιτροπής ή της ΕΚΤ, να επικαλείται το ανεφάρμοστο του Κανονισμού αυτού, ενώπιον του ΔΕΕ. Σκοπός του άρθρου αυτού (277 ΣΛΕΕ) είναι σύμφωνα με το Δικαστήριο⁶⁴ να δοθεί το δικαίωμα σε κάθε διάδικο να προσβάλλει το κύρος κοινοτικών πράξεων, στις περιπτώσεις που ο διάδικος αυτός δεν νομιμοποιείται να ζητήσει την ακύρωση των πράξεων αυτών επί τη βάση του άρθρου 263 ΣΛΕΕ.⁶⁵ Η ανωτέρω ευχέρεια αποτελεί στην ουσία προβολή ενστάσεως και όχι αυτοτελές ένδικο βοήθημα, αφού για την άσκησή της απαιτείται η ύπαρξη εκκρεμούς δίκης ενώπιον του ΔΕΕ.

Σε περίπτωση δε που η ένσταση παρανομίας γίνει δεκτή από το ΔΕΕ, δεν επιφέρει την ακύρωση της πράξεως γενικής ισχύος, όπως στην περίπτωση που ήθελε γίνει δεκτή η προσφυγή ακύρωσης, αλλά την μη εφαρμογή αυτής στην συγκεκριμένη υπόθεση. Συνεπώς, η απόφαση του ΔΕΕ δεν ενεργεί έναντι πάντων, αλλά μόνο μεταξύ των συγκεκριμένων διαδίκων.⁶⁶

⁶³ Για τα αποτελέσματα και την δεσμευτικότητα της απόφασης του ΔΕΕ επί της προσφυγής για παράλειψη βλ. αναλυτικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 427. Ομοίως, Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 285.

⁶⁴ Βλ. υπόθ. 92/78, Simmenthal κατά Επιτροπής, Συλλ. 1979, σελ. 777.

⁶⁵ Ορθώς οι Στάγκος Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 286 ομιλούν εν προκειμένω για «παρεμπόδιον έλεγχο νομιμότητας του κανονισμού από το ΔΕΚ».

⁶⁶ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 429.

5. Η αγωγή αποζημίωσης (άρθρο 268 ΣΛΕΕ)

Το ένδικο αυτό βοήθημα της αγωγής αποζημίωσης⁶⁷ ασκείται από πολίτες της Κοινότητας, επιχειρήσεις αλλά και κράτη – μέλη κατά της Κοινότητας ή της ΕΚΤ για ζημία που έχουν υποστεί από όργανα ή υπαλλήλους αυτών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Είναι κατά σειρά το τελευταίο ένδικο βοήθημα του συστήματος δικαστικής προστασίας που εγκαθιδρύεται από τις γενικές διατάξεις της ΣΛΕΕ.

Τμήμα II. Άλλες αρμοδιότητες ΔΕΕ

1. Η ανααιρετική αρμοδιότητα του ΔΕΕ.

α. Αίτηση αναίρεσης κατά των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ. Το ΔΕΕ είναι αρμόδιο να εξετάζει αιτήσεις αναίρεσης σε βάρος των αποφάσεων που εκδίδει το ΓεΔΕΕ (πρώην ΠΕΚ), **μόνον όμως ως προς την νομικής τους ορθότητα** και όχι ως προς τα πραγματικά περιστατικά (άρθρο 256 παρ. 1 εδ. β΄ της ΣΛΕΕ). Ως λόγοι αναίρεσης δηλαδή επιτρέπεται να προβληθούν μόνο η αναρμοδιότητα του ΓεΔΕΕ, ελαττώματα της διαδικασίας ενώπιον του ΓεΔΕΕ, τα οποία όμως έχουν θίξει τα συμφέροντα του ανααιρεσιόντος και τέλος παράβαση του Κοινοτικού Δικαίου που καταλογίζεται στο ΓεΔΕΕ.

Η άσκηση αναίρεσης δεν έχει κατά κανόνα ανασταλτικό αποτέλεσμα σε βάρος της προσβαλλόμενης απόφασης, εκτός εάν το ΔΕΕ διατάξει την αναστολή αυτής εφόσον το κρίνει σκόπιμο.⁶⁸ Εάν δε, η αίτηση αναίρεσης κριθεί βάσιμη, το ΔΕΕ αναίρει την υπόθεση του ΓεΔΕΕ, και, εφόσον κρίνει ότι η υπόθεση είναι ώριμη προς εκδίκαση, αποφαινεται το ίδιο επί της ουσίας της διαφοράς. Διαφορετικά, αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο δεσμεύεται ως προς τα νομικά ζητήματα, που αντιμετωπίστηκαν με την απόφαση του ΔΕΕ και δεν μπορεί να τα προσεγγίσει διαφορετικά.

β. Αίτηση επανεξέτασης κατά των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ που εκδίδονται επί αναίρέσεων κατά των αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων. Τέλος, βάσει του άρθρου 256 παρ. 2 εδ. β΄ της τροποποιημένης ΣΛΕΕ, οι αποφάσεις του ΓεΔΕΕ επί αναίρέσεων που ασκούνται κατά των αποφάσεων των ειδικευμένων δικαστηρίων

⁶⁷ Βλ. αναλυτικά για τις προϋποθέσεις άσκησης της αγωγής αποζημίωσης κατά της Κοινότητας Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 287-290 και Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 446-455.

⁶⁸ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 304-305.

μπορούν κατ' εξαίρεση να επανεξεταστούν από το Δικαστήριο, εφόσον υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να θιγεί η ενότητα ή η συνοχή του Κοινοτικού Δικαίου.

2. Διαιτησία (άρθρα 272 και 273 της ΣΛΕΕ)

Επιπλέον, το ΔΕΕ είναι αρμόδιο να λαμβάνει αποφάσεις δυνάμει ρήτρας διαιτησίας που περιέχεται σε σύμβαση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, η οποία συνάπτεται από την Κοινότητα ή για λογαριασμό της καθώς και επί οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ των κρατών – μελών, συναφούς με το αντικείμενο της Συνθήκης, αν η διαφορά αυτή του υποβληθεί δυνάμει συμβάσεως διαιτησίας (άρθρα 272 και 273 της ΣΛΕΕ).

3. Προσωρινή Δικαστική Προστασία (278 και 279 της ΣΛΕΕ)

Το Δικαστήριο, κατόπιν υποβολής αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων, δύναται να διατάξει την αναστολή μιας πράξης θεσμικού οργάνου, κατά της οποίας έχει ασκηθεί προσφυγή, ή την λήψη κάθε άλλου προσωρινού μέτρου αναγκαίου για την πρόληψη σοβαρής και ανεπανόρθωτης ζημίας ενός από τους διαδίκους σύμφωνα με όσα προβλέπουν τα άρθρα 278 και 279 της ΣΛΕΕ.⁶⁹

4. Γνωμοδοτική Αρμοδιότητα του ΔΕΕ (άρθρο 218 παρ. 11 ΣΛΕΕ)

Εκτός από την δικαστική αρμοδιότητα, το ΔΕΕ έχει και γνωμοδοτική αρμοδιότητα. Ειδικά, σύμφωνα με το άρθρο 218 παρ. 11 ΣΛΕΕ, ένα κράτος – μέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο ή η Επιτροπή μπορεί να ζητήσει από το Δικαστήριο να γνωμοδοτήσει εάν η σχεδιαζόμενη συμφωνία είναι συμβατή με τις Συνθήκες. Η προληπτική αυτή παρεμβολή του ΔΕΕ σκοπό έχει να αποτρέψει την Κοινότητα από την υπογραφή συμφωνιών, οι οποίες αργότερα θα μπορούσαν να αμφισβητηθούν ως προς την νομιμότητά τους, προξενώντας διεθνείς επιπλοκές και ζητήματα ασφάλειας του δικαίου.⁷⁰ Εάν η γνώμη του ΔΕΕ είναι αρνητική, η σχεδιαζόμενη συμφωνία μπορεί να τεθεί σε ισχύ μόνον εφόσον τροποποιηθεί, ή εάν αναθεωρηθούν οι Συνθήκες.⁷¹

⁶⁹ Βλ. αναλυτικά Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 440-445.

⁷⁰ Έτσι οι Στάγκος Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 302.

⁷¹ Βλ. Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 191.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΕΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΔΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ: ΑΡΧΗ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ – ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΚΑΙ ΤΟΜΕΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ – ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΕΠΠΑ – ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΔΕΕ ΚΑΙ ΕΥΘΕΙΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΣΤΟΝ ΧΑΡΤΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η νέα Συνθήκη της Λισαβόνας επέφερε μια σειρά από αλλαγές στους τομείς αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αναλυτικά κατωτέρω εκτίθεται, αλλαγές που ομαδοποιούνται σε τέσσερα τμήματα εξεταζόμενες συνδυαστικά και με αφορμή μεταρρυθμίσεις της Συνθήκης σε πλείστα επίπεδα, όπως την αρχή της επικουρικότητας και τον συνακόλουθα διευρυμένο έλεγχο του ΔΕΕ για να διασφαλισθεί η τήρησή της από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. (I), την κατάργηση του τρίτου πυλώνα που αφορούσε τον τομέα της αστυνομικής και ποινικής δικαστικής συνεργασίας και κατά συνέπεια την επέκταση του ελέγχου στο σύνολο των πράξεων του τομέα ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μέσω του θεσμού της προδικαστικής παραπομπής σε αντίθεση με τον περιορισμένο έλεγχο στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (II) και (III) και τέλος, την ευθεία παραπομπή της Συνθήκης στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προς τον σκοπό της καλύτερης κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των ευρωπαϊών πολιτών δίχως ουδεμία αλλαγή στην αρμοδιότητα του ΔΕΕ στον τομέα αυτό.

Τμήμα I: Μεταρρυθμίσεις στην αρχή της Επικουρικότητας

Στην ευρωπαϊκή γλώσσα οι αρμοδιότητες πολιτικής χωρίζονται ανάλογα με τους ακόλουθους τρεις τομείς: α) τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ε.Ε. (όπου τα κράτη μέλη έχουν αμετάκλητα εγκαταλείψει κάθε δυνατότητα δράσης επ' αυτών), β) τομείς κοινής αρμοδιότητας μεταξύ της Ε.Ε. και των κρατών – μελών (συχνότερη περίπτωση) και γ) τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατών – μελών (όπου η Κοινότητα σε αυτήν την περίπτωση έχει ως μόνη της αποστολή τον συντονισμό και την ενθάρρυνση της δράσης των κρατών – μελών). Σημειωτέον ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας επεκτείνει την κοινή αρμοδιότητα μεταξύ Ε.Ε. και κρατών – μελών σε διάφορους νέους τομείς, όπως είναι η ενέργεια, οι κλιματικές αλλαγές και η δημόσια

υγεία, με σκοπό την επίτευξη καλύτερου συντονισμού, ενώ δεν παρέχει στην Ε.Ε. καμιά νέα αποκλειστική αρμοδιότητα.⁷² Προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός της προαναφερόμενης κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ε.Ε. και των κρατών – μελών προβλέφθηκαν στο δίκαιο της Ένωσης οι αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, ακριβώς για να «παίξουν» τον ρόλο του ρυθμιστή των άνω αρμοδιοτήτων.⁷³

Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. β΄ της ΣΕΕ προβλέπει ότι «*Η άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας*». Περαιτέρω, στην παρ. 3 εδ. α΄ του αυτού άρθρου 5 της ΣΕΕ ορίζεται η αρχή της επικουρικότητας ως εξής: «*Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και κατά τον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης*». **Σκοπός της αρχής αυτής** είναι να εξασφαλίζεται ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στον πολίτη. Ως εκ τούτου, **ελέγχεται εάν η δράση που πρόκειται να αναληφθεί σε κοινοτικό επίπεδο δικαιολογείται σε σχέση με τις δυνατότητες που υπάρχουν σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο.**⁷⁴ Συγκεκριμένα, πρόκειται για αρχή σύμφωνα με την οποία η Ένωση, στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, δρα μόνο όταν η δράση της είναι πιο αποτελεσματική από αντίστοιχα μέτρα εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας.⁷⁵ Η αρχή της επικουρικότητας συνδέεται στενά με τις αρχές της αναλογικότητας και της

⁷² Βλ. Χριστιανό Β., ό.π., σελ. 822.

⁷³ Βλ. για τον ρόλο της αρχής της επικουρικότητας ως «ρυθμιστή» της άσκησης των αρμοδιοτήτων μεταξύ Ε.Ε. και κρατών – μελών, Παπαδημητρίου Χ., Η συνεισφορά των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας στη δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο, ΝοΒ, τόμος 57/2009, σελ. 363.

⁷⁴ Βλ. για την σημασία της αρχής της επικουρικότητας στη δικαστική δομή της Ε.Ε. σε Rene Barents, ό.π., σελ. 719.

⁷⁵ Επί τη βάση της αρχής της επικουρικότητας δικαιολογείται η αρμοδιότητα των εθνικών εννόμων τάξεων και των εξουσιών τους σε κάθε περίπτωση που η παρέμβαση της κοινοτικής έννομης τάξης δεν εμφανίζεται ως απαραίτητη, οπότε η αρχή αυτή τείνει να σταματήσει τις όποιες τάσεις συγκεντρωτισμού των κοινοτικών οργάνων, τα οποία θα στόχευαν στην αύξηση των ρυθμιστικών τους αρμοδιοτήτων. Ίδετε σχετικά Παπαδημητρίου Χ., Η συνεισφορά των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας στη δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο, ό.π., σελ. 362.

αναγκαιότητας, σύμφωνα με τις οποίες η δράση της Ένωσης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα απαραίτητα για την επίτευξη των στόχων της συνθήκης όρια.

Άλλωστε, κατ' άρθρο 5 παρ. 3 εδ. β' της ΣΕΕ, **τα θεσμικά όργανα της Ένωσης εφαρμόζουν την αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με το Πρωτόκολλο (No2 που προσαρτάται στην Συνθήκη της Λισαβόνας) σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Ακόμα, κατά ρητή πρόβλεψη της ΣΕΕ τα εθνικά κοινοβούλια μεριμνούν για την τήρηση της αρχής αυτής σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο εν λόγω Πρωτόκολλο.** Είναι αναμφίβολο ότι κατ' αυτόν τον τρόπο για πρώτη φορά τα εθνικά κοινοβούλια αναγνωρίζονται πλήρως ως αναπόσπαστο τμήμα του δημοκρατικού ιστού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, μεγιστοποιείται ο ενεργός ρόλος τους στην διαμόρφωση των Ευρωπαϊκών θεμάτων, καθώς με τη Συνθήκη της Λισαβόνας έχουν περισσότερες ευκαιρίες να συμβάλουν άμεσα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα νέο σύστημα «έγκαιρης προειδοποίησης» παρέχει στα εθνικά κοινοβούλια το δικαίωμα υποβολής παρατηρήσεων για σχέδια νομοθετικών πράξεων και έλεγχο της Ε.Ε., ώστε να μην υπερβαίνει τις εξουσίες της αναμειγνυόμενη σε θέματα που αντιμετωπίζονται καλύτερα σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Επομένως, τα εθνικά κοινοβούλια λειτουργούν και ως «θεματοφύλακες» της αρχής της επικουρικότητας.

Στο σημείο τούτο πρέπει να αναφερθεί ότι με τις Συνθήκες του Μάαστριχτ, αλλά κυρίως του Άμστερνταμ και κυριότερα με την υιοθέτηση του οικείου Πρωτοκόλλου ως προς την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, η αποσαφήνιση των δυο εννοιών είχε ήδη ολοκληρωθεί, συνεπώς δεν υπήρχε η ανάγκη με τη Συνθήκη της Λισαβόνας για πληρέστερη εννοιολογική προσέγγιση των όρων. Ωστόσο, μολοντί το προϊσχύον Πρωτόκολλο ως προς την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, αναγνώριζε ρητά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να εκδικάσει προσφυγές που προκύπτουν από την παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας – κάτι που άλλωστε ήταν απόλυτα σαφές από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ακόμα – παρουσιάστηκαν αδυναμίες σχετικά με τον δικαστικό έλεγχο από το ΔΕΕ της τήρησης της αρχής της επικουρικότητας, ο οποίος έλεγχος υπερβαίνει την επιβεβαίωση της έλλειψης κατάχρησης εξουσίας ή του προδήλως ακατάλληλου ή δυσανάλογου χαρακτήρα, σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Ως προς το σημείο αυτό, η μεταρρύθμιση που έφερε η Συνθήκη της Λισσαβόνας, η οποία διατήρησε το ουσιαστικό των καινοτομιών της Συνταγματικής Συνθήκης, ενισχύοντας ακόμα περισσότερο το ρόλο των Εθνικών Κοινοβουλίων, ήταν ιδιαίτερη και σηματοδοτήθηκε μια σημαντική πρόοδος για τρεις κυρίως λόγους:

✓ Η τροποποιημένη ΣΕΕ περιλαμβάνει **ρητή αναφορά στην αρχή της επικουρικότητας**, εν συγκρίσει με το παλαιό καθεστώς, μαζί με τις αρχές της αναλογικότητας και της ανάθεσης, ρυθμίζοντας την οριοθέτηση για την τελευταία και την άσκηση των αρμοδιοτήτων για τις δυο πρώτες αρχές (άρθρο 5 παρ. 1 εδ. β' ΣΕΕ).

✓ Η τροποποιημένη ΣΕΕ επαναλαμβάνει κατ' ουσία το κείμενο του ισχύοντος άρθρου 5 εδ. β' της ΣυνθΕΚ με το άρθρο 5 παρ. 3 εδ. α' της ΣΕΕ.

✓ Το άρθρο 5 παρ. 3 εδ. β' της ΣΕΕ επιβάλλει στα όργανα της Ε.Ε. την υποχρέωση να εφαρμόζουν την αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με το Πρωτόκολλο για την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, **και επιπλέον, απονέμει στα Εθνικά Κοινοβούλια το δικαίωμα έλεγχου της τήρησης της αρχής της επικουρικότητας, καθιερώνοντας ένα σύστημα «έγκαιρης προειδοποίησης επικουρικότητας»**, κάτι που δεν προβλέπονταν από την τροποποιηθείσα Συνθήκη.⁷⁶

Επιπροσθέτως, το Πρωτόκολλο Νο2 για την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, όπως προσαρτάται στην Συνθήκη της Λισσαβόνας, επαναλαμβάνει με συνθετικό τρόπο το περιεχόμενο του ισχύοντος πρωτοκόλλου. Ακόμα, **αφενός** θέτει πλέον στη διάθεση των εθνικών Κοινοβουλίων έναν μηχανισμό πρόωρου ελέγχου, πολιτικής φύσεως,⁷⁷ ώστε να ενισχυθεί ο έλεγχος εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας και **αφετέρου** διευρύνει τις προϋποθέσεις προσφυγής στο δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁷⁶ Βλ. για την δημιουργία ενός μηχανισμού ελέγχου της εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας Παπαδημητρίου Χ., Η συνεισφορά των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας στη δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο, ό.π., σελ. 364.

⁷⁷ Όπως εύστοχα επεσήμανε ο Sean Van Raepenbusch, ο έλεγχος της τήρησης της αρχής της επικουρικότητας είναι πολιτικής φύσεως. Βλ. σχετικά μελέτη του ίδιου, ό.π., σελ. 465.

α. Εισαγωγή της ειδικής διαδικασίας για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας προς όφελος των εθνικών κοινοβουλίων

Με την τροποποιητική Συνθήκη εισάγεται ένα σύστημα «έγκαιρης προειδοποίησης επικουρικότητας» προς όφελος των εθνικών κοινοβουλίων, γεγονός που σημαίνει ότι αυξάνεται ο άμεσος έλεγχος όσον αφορά την νομοθετική δραστηριότητα των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, κατά το Πρωτόκολλο σχετικά με τον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων (No1) και το Πρωτόκολλο της επικουρικότητας (No2), τα οποία ανευρίσκουμε στο παράρτημα της Συνθήκης της Λισαβόνας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποχρεούται να αποστέλλει όλες τις νέες προτάσεις νομοθετημάτων στα εθνικά κοινοβούλια πριν αρχίσει η μελέτη τους από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών (άρθρο 4 Πρωτοκόλλου No2). Επιπλέον, πρέπει να περιέχονται λεπτομερείς πληροφορίες οι οποίες θα επιτρέπουν την κρίση για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας (άρθρο 5 Πρωτοκόλλου No2). Φυσικά διατηρείται σε κάθε περίπτωση ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αφού αυτή έχει το δικαίωμα της νομοθετικής πρότασης. Στη δική της αρμοδιότητα, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων, ανήκει ο δρόμος για «ευρείες διαβουλεύσεις» λαμβάνοντας ενδεχομένως υπόψιν «την περιφερειακή και τοπική διάσταση των προβλεπόμενων δράσεων» σύμφωνα με το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου No2 για την εφαρμογή των αρχών της αναλογικότητας και της επικουρικότητας. Με την βοήθεια των πληροφοριών που προαναφέρθηκαν τα κοινοβούλια έχουν την δυνατότητα να ενημερώσουν με μία αιτιολογημένη γνώμη τα όργανα της Ένωσης, ότι κατά την γνώμη τους ένα σχέδιο νομοθετικής πράξης δεν συνάδει με την αρχή της επικουρικότητας (δηλ. ότι θεωρούν ότι το συγκεκριμένο νομοθέτημα θα ήταν καλύτερα να τύχει χειρισμού από τα κράτη – μέλη παρά από την Ε.Ε.). Η προθεσμία για την αιτιολογημένη γνώμη λήγει μέσα σε οκτώ εβδομάδες μετά την διαβίβαση (άρθρο 6 Πρωτοκόλλου No2). Στην περίπτωση που τουλάχιστον ένα τρίτο των εθνικών κοινοβουλίων συμμαρύνεται στην άποψη αυτή, τότε η Επιτροπή ή το όργανο από το οποίο πηγάζει το σχέδιο οφείλει να επανεξετάσει την πρόταση και να αιτιολογήσει την περαιτέρω πορεία του (τροποποίηση ή απόσυρση σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2, εδ. β' του Πρωτοκόλλου No2).⁷⁸

⁷⁸ Αυτό το σύστημα προφανώς προϋποθέτει ότι τα εθνικά κοινοβούλια ενημερώνονται πλήρως από την Επιτροπή για κάθε νομοθετική πρόταση την ίδια στιγμή που αυτή παραπέμπεται στο νομοθέτη της

Στο σημείο ακριβώς τούτο έγκειται η μεγάλη καινοτομία της Συνθήκης της Λισαβόνας, καθώς τα εθνικά κοινοβούλια έχουν τη δυνατότητα να διατυπώνουν τη γνώμη τους ήδη σε ένα πολύ αρχικό στάδιο της διαδικασίας, προτού η πρόταση εξεταστεί λεπτομερώς από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών.⁷⁹ Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο μηχανισμός «έγκαιρης προειδοποίησης» επιτρέπει να ληφθούν υπόψη τα συμφέροντα, οι προτάσεις και οι ανησυχίες των κρατών – μελών, όταν η νομοθετική πράξη βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της διαβούλευσης⁸⁰ και όχι όταν η πράξη έχει τεθεί σε ισχύ και υπάρχει προσφυγή εναντίον της ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων.

β. Διεύρυνση των προϋποθέσεων προσφυγής στο ΔΕΕ

Σε περίπτωση διατήρησης της πρότασης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μόνο προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου,⁸¹ κατά της νομοθετικής πράξης που υιοθετήθηκε χωρεί, ώστε ενδεχομένως να ικανοποιηθούν τα εθνικά Κοινοβούλια.⁸² Σε σχέση πάντως με την αρχή της επικουρικότητας, προβλέπεται η δυνατότητα για ένα κράτος – μέλος να ασκήσει προσφυγή (άρθρο 8 Πρωτοκόλλου Νο2) ενδεχομένως «στο όνομα του εθνικού του κοινοβουλίου ή ενός σώματος αυτού» και σύμφωνα με την έννομη τάξη του. Αφετέρου, και η επιτροπή των Περιφερειών, η οποία επίσης συμβάλει στην εγγύηση εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας, μπορεί να προσφύγει άμεσα στο Δικαστήριο για παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας, αλλά μόνο κατά νομοθετικής πράξης για την υιοθέτηση της οποίας έχει ζητηθεί η γνώμη της. Σε σχέση με τις προσφυγές που επισπεύδουν τα Εθνικά Κοινοβούλια, τα κράτη – μέλη παραμένουν τυπικά τα διάδικα μέρη ενώπιον του δικαστηρίου (σύμφωνα φυσικά με την αρχή της ενότητας του κράτους) και το παραδεκτό της προσφυγής δεν εξαρτάται από το εάν γνωρίζουν αν το

⁷⁹ Ένωσης. Ίδετε επ' αυτού, Sean Van Raepenbusch, Δικαστή, ό.π., σελ. 466.

⁷⁹ Την άποψη αυτή υποστηρίζει και ο Σκουρής Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 7.

⁸⁰ Έτσι ο Sean Van Raepenbusch, ό.π., σελ. 465.

⁸¹ Βλ. για την δυνατότητα των εθνικών κοινοβουλίων να υποβάλλουν προσφυγή στο ΔΕΕ – μέσω του διαμεσολαβητή του αντίστοιχου κράτους – μέλους – λόγω παραβίασης της αρχής της επικουρικότητας από νομοθετική πράξη Παπαδημητρίου Χ., Η συνεισφορά των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας στη δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο, ό.π., σελ. 364.

⁸² Στο σημείο αυτό, κατά τον Sean Van Raepenbusch, βρίσκεται η καινοτομία, στο ότι δηλαδή οι προϋποθέσεις προσφυγής στο ΔΕΕ διευρύνονται. Βλ. σχετικά μελέτη του ίδιου, ό.π., σελ. 467.

ενδιαφερόμενο εθνικό Κοινοβούλιο έχει ασκήσει ή όχι το δικαίωμα του για έγκαιρη προειδοποίηση. Ταυτόχρονα διατηρείται η δυνατότητα μίας ευθείας προσφυγής από κράτος – μέλος, εφόσον η παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας συνιστά παράβαση της Συνθήκης (άρ. 263 παρ. 2 ΣΛΕΕ και άρ. 5 ΣΕΕ).

Παρόλο που διευρύνεται η δυνατότητα προσφυγής στο ΔΕΕ σε περίπτωση παραβίασης της αρχής της επικουρικότητας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο δικαστικός έλεγχος είναι ένας περιορισμένος έλεγχος, κάτι που πιθανόν να αποθαρρύνει τα εθνικά κοινοβούλια να ξεκινήσουν δικαστικές διαδικασίες για παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας.⁸³ Χαρακτηριστικά το ΔΕΚ με την απόφασή του της 10ης Φεβρουαρίου 2009 επί της υπόθ. C-301/2006, Ιρλανδία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου⁸⁴ έκρινε ότι η οδηγία 2006/24, για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθεσίμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών, ορθώς εκδόθηκε βάσει του άρθρου 95 ΕΚ και συνακόλουθα απέρριψε την σχετική προσφυγή της Ιρλανδίας.⁸⁵ Περαιτέρω, το ΔΕΕ υποστήριξε ότι ο κοινοτικός νομοθέτης μπορεί να προσφύγει στο άρθρο 95 ΕΚ ιδίως στην περίπτωση της ύπαρξης διαφορών μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών, όταν οι διαφορές αυτές είναι ικανές να εμποδίσουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες ή να προκαλέσουν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και να έχουν, ως εκ τούτου, άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.⁸⁶ Φαίνεται ότι οι διαφορές μεταξύ των διαφορετικών εθνικών ρυθμίσεων για τα θέματα διατήρησης των δεδομένων σχετικά με τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες μπορούσαν να έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και η επίπτωση αυτή ήταν πιθανό να μεγαλώσει. Μια τέτοια κατάσταση δικαιολογεί την επιδίωξη από τον κοινοτικό νομοθέτη του στόχου της προστασίας της αποτελεσματικής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς με τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων. Επιπλέον, η οδηγία 2006/24 ρυθμίζει ενέργειες

⁸³ Όπως εύστοχα επεσήμανε ο Sean Van Raepenbusch. Βλ. μελέτη του ίδιου, ό.π., σελ. 467.

⁸⁴ Συλλογή 2009, σελίδα I-00593 επ.

⁸⁵ Σκ. 93 της άνω απόφασης του ΔΕΚ της 10ης Φεβρουαρίου 2009 επί της υπόθ. C-301/2006, Ιρλανδία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 2009, σελίδα I-00593 επ.

⁸⁶ Σκέψη 63 της άνω απόφασης του ΔΕΚ της 10ης Φεβρουαρίου 2009 επί της υπόθ. C-301/2006, Ιρλανδία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 2009, σελίδα I-00593 επ. (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 40). Βλ. συναφώς, απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2006, C-380/03, Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 2006, σ. I-11573, σκέψη 37 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 41) και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

που είναι ανεξάρτητες από την εφαρμογή οποιασδήποτε πιθανής συνεργασίας των αστυνομικών και δικαστικών αρχών σε ποινικές υποθέσεις. Δεν εναρμονίζει ούτε το ζήτημα της πρόσβασης σε δεδομένα από τις αρμόδιες για την επιβολή του νόμου εθνικές αρχές ούτε το ζήτημα της χρήσης και ανταλλαγής των δεδομένων αυτών μεταξύ των εν λόγω αρχών. Αυτά τα ζητήματα, που εμπίπτουν κατ' αρχήν στον τομέα που καλύπτει ο τίτλος VI της Συνθήκης ΕΕ, είχαν εξαιρεθεί από τις διατάξεις της οδηγίας αυτής. Επομένως, το ουσιαστικό περιεχόμενο της οδηγίας 2006/24 αφορά κατ' ουσίαν τις δραστηριότητες των φορέων παροχής υπηρεσιών στον οικείο τομέα της εσωτερικής αγοράς, εξαιρουμένων των κρατικών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στον τίτλο VI της Συνθήκης ΕΕ. Ενόψει του ουσιαστικού αυτού περιεχομένου, συνάγεται ότι η οδηγία 2006/24 αφορά κυρίως τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Θα πρέπει μάλιστα να σημειωθεί εδώ ότι το δικαστήριο θα μπορούσε να εξετάσει αυτεπάγγελτα το θέμα της επικουρικότητας, που ουσιαστικά έχει να κάνει με την αρμοδιότητα που αποτελεί ταυτόχρονα και ζήτημα δημοσίας τάξης.

Τμήμα II: Τροποποιήσεις στην προδικαστική παραπομπή – Εισαγωγή της ειδικότερης διαδικασίας της «επείγουσας προδικαστικής παραπομπής» κατ' άρθρο 267 εδ. 4 ΣΛΕΕ

α. Ο θεσμός της προδικαστικής παραπομπής γενικά

Η θεμελιώδης επιταγή της αρχής της ίσης μεταχείρισης των πολιτών στην Κοινότητα επιβάλλει την ομοιομορφη εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου στα επιμέρους κράτη – μέλη. Ωστόσο, η ομοιομορφία αυτή δύσκολα επιτυγχάνεται, γιατί κάθε εθνικός δικαστής συνήθως ερμηνεύει και εφαρμόζει το κοινοτικό δίκαιο σύμφωνα με τις γνώσεις του, τις ιδιαιτερότητες του δικαίου της χώρας του, τις εθνικές, νομικές, αλλά και πολιτιστικές του παραδόσεις, με αποτέλεσμα επί του ιδίου ζητήματος ερμηνείας του Κοινοτικού Δικαίου, να εκδίδονται διαφορετικές αποφάσεις ανά τα κράτη – μέλη. Για το λόγο αυτό, η Συνθήκη αναθέτει μεν την εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου και στο ΔΕΕ και στα εθνικά δικαστήρια, εμπιστεύεται όμως την ερμηνεία των αμφιλεγόμενων ζητημάτων μόνο στο ΔΕΕ.⁸⁷ Παράλληλα, προβλέπει μια πρόσθετη δυνατότητα ελέγχου

⁸⁷ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 290, αριθμ. 206.

του κύρους κανόνων του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου από το ΔΕΕ.

Εάν λοιπόν εθνικό δικαστήριο σε υπόθεση που εκδικάζει καλείται να εφαρμόσει κανόνα του κοινοτικού δικαίου και έχει αμφιβολία για την ερμηνεία του, μπορεί να αποστείλει «προδικαστικό ερώτημα»⁸⁸ στο ΔΕΕ, ερωτώντας για την σωστή ερμηνεία του κοινοτικού κανόνα (άρθρο 267 ΣΛΕΕ).⁸⁹ Μάλιστα, εάν το εθνικό δικαστήριο που καλείται να εφαρμόσει τον αμφίβολης ερμηνείας κανόνα του κοινοτικού δικαίου δικάζει την συγκεκριμένη απόφαση σε τελευταίο βαθμό (ανεξαρτήτως της θέσης του στην ιεραρχία), τότε δεν δικαιούται απλώς, αλλά υποχρεούται να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ.⁹⁰ Το ΔΕΕ δεν θα κρίνει την υπόθεση στην ουσία της, αλλά θα απαντήσει μόνο στο προδικαστικό ερώτημα νομικής φύσεως, χωρίς να εισέλθει στα πραγματικά περιστατικά. Η προδικαστική απόφαση του ΔΕΕ δεσμεύει πλήρως το ερωτήσαν εθνικό δικαστήριο στα πλαίσια της συγκεκριμένης υπόθεσης,⁹¹ αλλά και τα λοιπά εθνικά δικαστήρια, στα οποία υποβάλλεται παρόμοιο ζήτημα.

Οι προδικαστικές αποφάσεις του ΔΕΕ, εφόσον θεωρούν πράξη του κοινοτικού δικαίου ανίσχυρη, ισχύουν έναντι όλων (*erga omnes*),⁹² ενώ εκείνες που ερμηνεύουν το κοινοτικό δίκαιο ή κρίνουν πράξη του νόμιμη, αναπτύσσουν χαλαρότερη δεσμευτικότητα, με την έννοια ότι δεν μπορούν να αμφισβητηθούν μεν από τα εθνικά δικαστήρια, όμως αυτά δεν εμποδίζονται να υποβάλλουν νέα προδικαστικά ερωτήματα προβάλλοντας καινούρια στοιχεία και νέες πτυχές της συγκεκριμένης υπόθεσης ή ζητώντας π.χ. περαιτέρω διευκρινήσεις.⁹³

Επρόκειτο για μια πολύ σημαντική αρμοδιότητα του ΔΕΕ, που κάλυψε σοβαρά κενά στο πλέγμα της δικαστικής προστασίας των ευρωπαϊών πολιτών. Έτσι, πράξεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή του Συμβουλίου, τις οποίες ένας ιδιώτης ουδέποτε θα μπορούσε να προσβάλλει με προσφυγή ακύρωσης, κρίνονται, βάσει της διαδικασίας της

⁸⁸ Βλ. αναλυτικά για τις προϋποθέσεις άσκησης της προδικαστικής παραπομπής Κανελλόπουλο Π., *ό.π.*, σελ. 431-434.

⁸⁹ Βλ. για την οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων εθνικού και κοινοτικού δικαστή Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., *ό.π.*, σελ. 293, αριθμ. 209.

⁹⁰ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., *Δίκαιο ό.π.*, σελ. 292, αριθμ. 208 και Κανελλόπουλο Π., *ό.π.*, σελ. 435.

⁹¹ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., *ό.π.*, σελ. 298 και Κανελλόπουλο Π., *ό.π.*, σελ. 437. Ακόμα, ΔΕΚ, Benedetti κατά Munari, Συλλ. 1977, σελ. 163.

⁹² ΔΕΚ, υποθέσεις 112/83, Συλλ. 1985, σελ. 719 και 33/84, Συλλ. 1985, σελ. 1605. Επίσης υποθέσεις 41/84, Pinna Caisse des Allocations Familiales de la Savoie, Συλλ. 1986, σελ. 1.

⁹³ Βλ. Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., *ό.π.*, σελ. 299-300, αριθμ. 215.

προδικαστικής παραπομπής, ως προς την νομιμότητά⁹⁴ τους από το ΔΕΕ. Επομένως, εάν το ΔΕΕ διαπιστώσει την παρανομία κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος, τότε σίγουρα δεν ακυρώνει την παράνομη πράξη, όπως θα συνέβαινε με την προσφυγή ακύρωσης, όμως οι συνέπειες αυτής ματαιώνονται και εν συνεχεία οι εθνικές αρχές την θεωρούν ανίσχυρη, με αποτέλεσμα να τηρείται η νομιμότητα και να προστατεύονται τα συμφέροντα των πολιτών. Θα μπορούσε να λεχθεί⁹⁵ ότι με τις προδικαστικές αποφάσεις του το ΔΕΕ παίζει τον ρόλο νομικού συμβούλου, του οποίου η γνώμη δεσμεύει τους ενδιαφερόμενους. Η προδικαστική προσφυγή χαίρει εκτίμησης από τους εθνικούς δικαστές και ζωογονεί την συνεργασία μεταξύ τους και του ΔΕΕ.

β. Οι μεταρρυθμίσεις στην προδικαστική παραπομπή άρρηκτα συνδεδεμένες με τις μεταρρυθμίσεις στον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης

Οι όποιες αλλαγές επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στην διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής πρέπει να διερευνηθούν σε σχέση με τις επερχόμενες αλλαγές στον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης (εφεξής ΕΑΔ). **Βασικότερη αλλαγή μετά την θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας αποτελεί η κατάργηση του σημερινού τρίτου πυλώνα (που αφορούσε τον τομέα της αστυνομικής και ποινικής δικαστικής συνεργασίας) και η εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων στα θέματα ποινικής και αστυνομικής συνεργασίας.**⁹⁶ Είναι αναμφίβολο ότι ο χώρος ΕΑΔ είναι το αποτέλεσμα μιας σταδιακής εκχώρησης εθνικών αρμοδιοτήτων από τα κυρίαρχα κράτη – μέλη προς της Ε.Ε. με σκοπό την χάραξη και την υλοποίηση κοινής πολιτικής για την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων σε έναν ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, με παράλληλη διαμόρφωση όρων ασφάλειας και δικαιοσύνης στο

⁹⁴ Βλ. για την δυνατότητα να ελεγχθεί μια πράξη μέσω της προδικαστικής παραπομπής, ακόμα και εάν ο ιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αν ασκήσει την προσφυγή ακύρωσης του άρθρου 263 ΣΛΕΕ (οπότε η προδικαστική παραπομπή λειτουργεί ως αντιστάθμισμα στην δικαστική προστασία) Κανελλόπουλο Π., ό.π., σελ. 408.

⁹⁵ Έτσι ο Παπαδημητρίου Χ., Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή και η δυνατότητα πρόσβασης των ιδιωτών στα δικαστήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το ισχύον δίκαιο και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ό.π., σελ. 1122, 1123. Ενώ, οι Στάγκος Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 298 χαρακτηρίζουν εύστοχα την απάντηση του ΔΕΕ ως «γνωμοδοτική».

⁹⁶ Βλ. Παπαδημητρίου Χ., Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή και η δυνατότητα πρόσβασης των ιδιωτών στα δικαστήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το ισχύον δίκαιο και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ό.π., σελ. 1126.

εσωτερικό του.

Αυτή η κατάργηση του συστήματος των ξεχωριστών τομέων πολιτικής-γνωστών ως πυλώνων⁹⁷ - και η συνακόλουθη υπαγωγή του συνόλου του τομέα ΕΑΔ στην κοινοτική μέθοδο *συνεπάγεται* την αντικατάσταση των υφιστάμενων αποφάσεων – πλαίσιο, κοινών θέσεων και συμβάσεων με κανονισμούς ή οδηγίες. Ακόμα, θα ακολουθείται η συνήθης νομοθετική διαδικασία με ειδική πλειοψηφία σε επίπεδο Συμβουλίου. Η δε Επιτροπή αποκτά δικαιοδοσία να ασκεί προσφυγή λόγω παράβασης ενώπιον του ΔΕΕ και για τα θέματα του τωρινού τρίτου πυλώνα διαδραματίζοντας έτσι πλήρως το ρόλο της ως θεματοφύλακα των Συνθηκών. Τέλος, **το γενικό σύστημα δικαιοδοσίας του ΔΕΕ επεκτείνεται πλήρως και στα θέματα του τωρινού τρίτου πυλώνα, περιλαμβανομένων και των πράξεων των οργάνων της Ένωσης σε αυτό τον τομέα.⁹⁸ **Μάλιστα, αυτή η γενική, διευρυμένη αρμοδιότητα του ΔΕΕ δεν αφορά μόνον το σύνολο των θεμάτων ΕΑΔ, αλλά εκτείνεται και ως προς το είδος της προσφυγής, καλύπτοντας όλο το φάσμα δικαστικής προστασίας, ήτοι ευθείες προσφυγές κατά κράτους – μέλους, αιτήσεις ακυρώσεως και προδικαστικές παραπομπές από όλα τα δικαστήρια, ανεξαρτήτως βαθμού.**⁹⁹**

Ορθά η Συνθήκη της Λισαβόνας κατήργησε τις ιδιαιτερότητες του προϊσχύοντος καθεστώτος αναφορικά με τους περιορισμούς που ετίθεντο στην προδικαστική παραπομπή στον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και του δικαίου. Ειδικότερα, όσον αφορά την αρμοδιότητα του ΔΕΕ στον χώρο ΕΑΔ, το άρθρο 69 παρ. 1 ΣυνθΕΚ περιόριζε την δυνατότητα παραπομπής στα εθνικά δικαστήρια, των οποίων οι αποφάσεις δεν μπορούσαν να προσβληθούν με ένδικα μέσα. Δικαστήρια κατώτερης βαθμίδας δικαιοδοσίας δεν είχαν δικαίωμα προδικαστικής παραπομπής και τα προδικαστικά ερωτήματα που τυχόν έθεταν απορρίπτονταν ως απαράδεκτα.¹⁰⁰ Στο καθεστώς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις το προδικαστικό

⁹⁷ Βλ. για την κατάργηση των τριών πυλώνων Χριστιανό Β., ό.π., σελ. 820.

⁹⁸ Βλ. Παπαδημητρίου Χ., Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή και η δυνατότητα πρόσβασης των ιδιωτών στα δικαστήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το ισχύον δίκαιο και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ό.π., σελ. 1130-1131. Ομοίως ο Sean Van Raepenbusch, ό.π., σελ. 483.

⁹⁹ Έτσι η Παλαδοπούλου Τατιανή, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 2/2010, σελ. 168.

¹⁰⁰ Πρβλ., ΔΕΕ C-555/03, Warbecq, 10-6-2004, Συλλογή 2004, σελ. I-6041 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 42). Ακόμα ίδετε αναλυτικά για το προϊσχύον καθεστώς της προδικαστικής παραπομπής στον χώρο της ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης σε Στάγκο Π./ Σαχπεκίδου Ε., ό.π., σελ. 300-302.

ερώτημα τελούσε υπό την αίρεση την σχετικής δήλωσης των κρατών μελών (άρθρο 35 παρ. 2 παλαιάς Συνθήκης για την Ε.Ε.). Κάθε κράτος μέλος είχε την ευχέρεια να αναγνωρίσει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου στους τομείς αυτούς και να ορίσει τα δικαστήρια που έχουν δικαίωμα προδικαστικής παραπομπής. Τα περισσότερα κράτη – μέλη έκαναν χρήση της δυνατότητας αυτής και χαρακτήρισαν σχεδόν όλα τα δικαστήρια τους ως δικαιούμενα προδικαστικής παραπομπής. Η προβλεπόμενη ευθεία προσφυγή επιτρεπόταν μόνο για συγκεκριμένες μορφές πράξεων, δηλαδή των αποφάσεων – πλαίσιο και των αποφάσεων, ενώ δεν προβλεπόταν διαδικασία παράβασης κατά των κρατών – μελών.

Η εν λόγω μεταρρύθμιση της Συνθήκης της Λισαβόνας εκρίθη επιτυχής,¹⁰¹ διότι το δικαίωμα προδικαστικής παραπομπής για όλα τα δικαστήρια των κρατών μελών είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Η εξασφάλιση της καθολικής εφαρμογής και τήρησης του κοινοτικού δικαίου πρέπει να προβλέπεται και στον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και του δικαίου, όπως και στους υπόλοιπους τομείς. Ο εθνικός δικαστής θα έπρεπε να μπορεί να θέσει προδικαστικό ερώτημα σε κάθε στάδιο, στο οποίο η απάντηση στο ερώτημα κοινοτικού δικαίου σύμφωνα με την οικονομία της δίκης είναι ζήτημα αποτελεσματικότητας. Παρατηρείται¹⁰² λοιπόν διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ με την επέκταση της δικαιοδοσίας του στο σύνολο των θεμάτων του τομέα σχετικά με το χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης, με εξαίρεση τις περιπτώσεις των άρθρων 72 και 276 ΣΛΕΕ, όπου ο έλεγχος εκφεύγει της δικαιοδοσίας του ΔΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να επαληθεύει την εγκυρότητα ή τον αναλογικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων της αστυνομίας ή των άλλων κατασταλτικών αρχών ενός κράτους – μέλους κατ' άρθρο 276 ΣΛΕΕ, ούτε να αποφανθεί για την άσκηση των αρμοδιοτήτων των κρατών – μελών σχετικά με τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και την προστασία της εσωτερικής ασφάλειας (άρθρο 72 ΣΛΕΕ).¹⁰³

¹⁰¹ Έτσι ο Σκουρής Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 1 επ.

¹⁰² Έτσι ο Sean Van Raepenbusch, ό.π., σελ. 483.

¹⁰³ Βλ. Rene Barents, ό.π., σελ. 719. Ομοίως Χριστιανός Β., ό.π., σελ. 821.

γ. Η ειδικότερη διαδικασία της «επείγουσας προδικαστικής παραπομπής» κατ' άρθρο 267 εδ. 4 ΣΛΕΕ

Εξάλλου, από 1^{ης} Μαρτίου 2008, βάσει τροποποίησης των άρθρων 104β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου και 23^α του Πρωτοκόλλου του Οργανισμού του Δικαστηρίου, υφίσταται δυνατότητα εκδίκασης ορισμένων προδικαστικών υποθέσεων αποκλειστικά του τομέα ΕΑΔ με «επείγουσα διαδικασία». Ειδικότερα το άρθρο 267 εδ. 4 ΣΛΕΕ ορίζει ότι: «Όταν ανακύπτει τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους, η οποία αφορά πρόσωπο υπό κράτηση, το Δικαστήριο αποφαινεται το συντομότερο δυνατόν». Η εισαγωγή αυτού του θεσμού της «επείγουσας προδικαστικής παραπομπής» αποσκοπεί να εξασφαλίσει την ταχύτερη έκδοση της απόφασης του ΔΕΕ στα ευαίσθητα και επείγοντα ερωτήματα που σχετίζονται με τον χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης (π.χ. περιπτώσεις στέρησης της ελευθερίας, διαφορές γονικής μέριμνας κ.λ.π.).¹⁰⁴ Η επείγουσα αυτή διαδικασία απλουστεύει και συντομεύει τα στάδια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, αλλά η εφαρμογή της συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς τόσο ως προς το Δικαστήριο όσο και ως προς τους διαδίκους και τα κράτη – μέλη.¹⁰⁵

Τρία σημαντικά στοιχεία διαφοροποιούν την νέα αυτήν διαδικασία από την συνηθισμένη προδικαστική παραπομπή.¹⁰⁶ Πρώτον, η επείγουσα διαδικασία προβλέπει ότι στο γραπτό στάδιο μπορούν να λάβουν μέρος μόνο οι διάδικοι της αρχικής υπόθεσης το κράτος μέλος, στο οποίο ανήκει το δικαστήριο που παραπέμπει το προδικαστικό ερώτημα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και, υπό προϋποθέσεις, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αν θίγεται κάποια πράξη τους. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες και ειδικά τα άλλα κράτη μέλη καλούνται σε μία προφορική διαδικασία. Για την περαιτέρω επιτάχυνση της διαδικασίας μπορεί σε εξαιρετικές περιπτώσεις να μην υπάρξει καν γραπτή διαδικασία, Δεύτερον, την ενασχόληση με αυτά τα ζητήματα αναλαμβάνει για ένα έτος ένα συγκεκριμένο πενταμελές τμήμα του Δικαστηρίου. Το τμήμα αυτό αποφασίζει σύντομα μετά την προφορική διαδικασία αφού ακούσει τον Γενικό Εισαγγελέα. Τρίτον, η διαδικασία στην πράξη διεξάγεται κατά βάση ηλεκτρονικά.

¹⁰⁴ Βλ. Rene Barents, ό.π., σελ. 719.

¹⁰⁵ Έτσι η Παπαδοπούλου Τατιανή, ό.π., σελ 168, υποσ. 9.

¹⁰⁶ Βλ. Σκουρή Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 6 και 7.

Τμήμα III: Έλεγχος πράξεων της ΚΕΠΠΑ σε αντιδιαστολή με τις πράξεις του τομέα ΕΑΔ

Ριζοσπαστικές θεωρούνται οι αλλαγές της Συνθήκης της Λισαβόνας στο τομέα της εξωτερικής παρουσίας, της αποτελεσματικότητας και της δράσης της Ε.Ε. προς τη διεθνή Κοινότητα, τα τρίτα κράτη και γενικότερα στις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της. Ο νέος μόνιμος Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ο Ύπατος Εκπρόσωπος για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας,¹⁰⁷ με υποχρέωση να λογοδοτεί ενώπιον του Κοινοβουλίου, απαντά στο πάγιο αίτημα τρίτων χωρών (κυρίως ΗΠΑ) για σταθερό συνομιλητή. Ταυτόχρονα, ο Μόνιμος Πρόεδρος προετοιμάζει τις συναντήσεις, συντονίζει και διασφαλίζει τη συνέχεια της δράσης της Ένωσης και, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Ύπατου Εκπροσώπου, εκπροσωπεί την Ένωση προς τα έξω. Από την πλευρά του, ο Ύπατος Εκπρόσωπος διορίζεται με ειδική πλειοψηφία από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με σύμφωνη γνώμη του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ταυτόχρονα, με την ιδιότητα του Αντιπροέδρου της Επιτροπής, του Προέδρου του Συμβουλίου εξωτερικών σχέσεων και του επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), ευθύνεται κατ' ουσίαν για όλα τα θέματα εξωτερικής πολιτικής (καλύπτοντας τόσο τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου όσο και της Επιτροπής) και κατά αυτόν τον τρόπο είναι σε θέση να διασφαλίσει τον συνεκτικό χαρακτήρα της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης της ΚΕΠΠΑ.

Ωστόσο, παρά τις προοδευτικές μεταρρυθμίσεις που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στον τομέα της κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και παρά την διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ στο σύνολο των πράξεων που εντάσσονται στον τομέα της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, πρέπει στο σημείο τούτο να διευκρινισθεί ότι ο τομέας της ΚΕΠΠΑ στην ουσία, και μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, διαφεύγει από τον έλεγχο του ΔΕΕ. Αναμφίβολα λοιπόν η πιο σημαντική εξαίρεση από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων της Ε.Ε. αφορά την ΚΕΠΠΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 24 ΣΕΕ ο αποκλεισμός της δικαιοδοσίας αφορά τις αποφάσεις του

¹⁰⁷ Βλ. για την αναβαθμισμένη θέση του Ύπατου Εκπροσώπου για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας σε Σταμέλου Χ., Η λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ε.Ε. για θέματα εξωτερικής πολιτικής, η ΚΕΠΠΑ και η Κοινή Πολιτική Άμυνας μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 2/2010, σελ. 149-153.

Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Συμβουλίου και του Υπάτου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, καθώς και τις διάφορες πράξεις που τα προηγούμενα δύο θεσμικά όργανα θεσπίζουν όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. στο σύνολό της. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 275 εδ. α΄ της ΣΛΕΕ, το οποίο ορίζει ότι «*Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, ούτε όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται βάσει αυτών*».¹⁰⁸ Παρ' όλα αυτά, το ΔΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 275 εδ. β΄ της ΣΛΕΕ, α) είναι αρμόδιο να ελέγχει την τήρηση του άρθρου 40 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και β) και να αποφαινεται επί των προσφυγών που ασκούνται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο της παρούσας Συνθήκης και αφορούν τον έλεγχο της νομιμότητας των αποφάσεων που προβλέπουν περιοριστικά μέτρα κατά φυσικών ή νομικών προσώπων, τις οποίες θεσπίζει το Συμβούλιο βάσει του τίτλου V, κεφάλαιο 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όσον αφορά την β΄ εξαίρεση του άρθρου 275 εδ. β΄ ΣΛΕΕ που επιτρέπει κατ' εξαίρεση τον έλεγχο στον τομέα της ΚΕΠΠΑ σημειώνονται τα εξής: Τα φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν σύμφωνα με το άρθρο 275 παρ. 2 ΣΛΕΕ να προσφύγουν ευθέως κατά όλων των αποφάσεων για περιοριστικά μέτρα με στόχο την εξωτερική πολιτική. Εφόσον το ΔΕΕ ελέγχει σύμφωνα με το άρθρο 276 ΣΛΕΕ την νομιμότητα πράξεων στο χώρο της ελευθερίας, της ασφάλειας και του δικαίου – με εξαίρεση τα μέτρα των κρατών – μελών για την τήρηση της δημοσίας τάξης και την διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας, μπορούν να αμυνθούν οι ιδιώτες με την προϋπόθεση της τήρησης των δικονομικών προϋποθέσεων κατά όλων των περιορισμών που τους αφορούν, ανεξάρτητα από τον πολιτικό στόχο. Με τον τρόπο αυτόν κλείνουν πιθανά κενά σε επίπεδο συνθήκης.¹⁰⁹ Και για να ενδυναμωθεί η αίσθηση αυτή υπάρχει και η διάταξη, που ορίζει ότι στα μέτρα που θεσπίζονται πρέπει να ορίζονται και οι αναγκαίες ρυθμίσεις για την έννομη προστασία (άρθρα 75 και 215 ΣΛΕΕ).

¹⁰⁸ Ο Rene Barents, ό.π., σελ. 718 επεσήμανε τον ορατό κίνδυνο ότι δηλαδή η έλλειψη δικαιοδοσίας του ΔΕΕ σε θέματα ΚΕΠΠΑ ενδέχεται να οδηγήσει σε προβλήματα νομικής προστασίας, εφόσον από την μία ενισχύονται οι αρμοδιότητες του ΔΕΕ σε ζητήματα ΚΕΠΠΑ, π.χ. επέκταση στρατιωτικών αποστολών Ε.Ε., από την άλλη μειώνεται ο έλεγχος εκ μέρους του ΔΕΕ (ενδεχομένως να τεθούν ζητήματα σεβασμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.λ.π.)

¹⁰⁹ Βλ. σχετικά Σκουρή Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 1 επ.

Τμήμα IV: Αρμοδιότητες ΔΕΕ μετά την ευθεία παραπομπή της Συνθήκης της Λισαβόνας στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας, η Συνθήκη της Λισαβόνας παραπέμπει στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων,¹¹⁰ τον οποίο θεωρεί ως το σύνολο των δικαιωμάτων που πρέπει να έχουν όλοι οι πολίτες της Ένωσης έναντι των θεσμικών οργάνων της και των νομικών εγγυήσεων που παρέχει. Τα έξι κεφάλαια του Χάρτη καλύπτουν τα εξής θέματα: δικαιώματα που έχουν σχέση με την αξιοπρέπεια του ατόμου, ελευθερίες, ισότητα, αλληλεγγύη, δικαιώματα που αφορούν το καθεστώς ιθαγένειας, και δικαιοσύνη. Τα δικαιώματα αυτά, που πηγάζουν κυρίως από άλλες διεθνείς πράξεις, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αποκτούν έτσι νομική κατοχύρωση στην Ένωση,¹¹¹ με αποτέλεσμα να παρέχεται στους ιδιώτες η δυνατότητα πρόσβασης στο Δ.Ε.Ε. προς προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

Όλα τα όργανα της Ένωσης οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στο Χάρτη. Την ίδια υποχρέωση έχουν και τα κράτη – μέλη, όταν εφαρμόζουν την κοινοτική νομοθεσία. Το Δ.Ε.Ε. είναι αρμόδιο για την ορθή εφαρμογή των διατάξεων του Χάρτη. Σε καμία δε περίπτωση δεν εντοπίζονται στοιχεία που να υποδηλώνουν διεύρυνση¹¹² των αρμοδιοτήτων των οργάνων της Ένωσης και ειδικά του Δικαστηρίου της Ένωσης εξαιτίας της «ευθείας παραπομπής» της Συνθήκης της Λισαβόνας στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Αντιθέτως, το Δ.Ε.Ε. εκκινώντας από την εθνική συνταγματική προστασία των κρατών – μελών και εμπνεόμενο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις τους,¹¹³ παρέχει μία ιδιαίτερη προστασία στα θεμελιώδη δικαιώματα των κατόχων της νέας ενιαίας ευρωπαϊκής ιθαγένειας πολιτών των κρατών – μελών της Ε.Ε., που ανταποκρίνεται στα βασικά όρια και θεσμικά πλαίσια

¹¹⁰ Ο δε Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του δικαίου της Ε.Ε. και συνεπώς εφαρμόζεται πλήρως στα κράτη – μέλη της Ε.Ε. Ίδτε σχετικά Rene Barents, *ό.π.*, σελ. 721.

¹¹¹ Για την νομική δεσμευτικότητα του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ιδετε Χριστιανό Β., *ό.π.*, σελ. 820.

¹¹² Βλ. Σκουρή Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, *ό.π.*, σελ. 10.

¹¹³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιρροής των εθνικών δικαστηρίων στη νομολογία του Δ.Ε.Ε. είναι η ενσωμάτωση μέρους της νομολογίας του Bundesverfassungsgericht αναφορικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το Δ.Ε.Ε. Η δημιουργική αυτή ενσωμάτωση αποδεικνύει καταρχήν τον σημαντικό ρόλο των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων και ιδιαίτερα του BVerfGE και του Conseil d'Etat, ως πηγή άντλησης απαραίτητων στοιχείων για την δημιουργία του άτυπου κοινοτικού δικαίου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα πιστοποιεί την προσπάθεια του Δ.Ε.Ε. να άρει τις επιφυλάξεις των δικαστηρίων αυτών αναφορικά με την έκταση της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, εξασφαλίζοντας παρόμοιο και ισότιμο με αυτά επίπεδο προστασίας στα θεμελιώδη δικαιώματα.

προστασίας που παρέχονται σε αυτά σε εθνικό πεδίο, ενώ παράλληλα είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας του κοινοτικού δικαίου.¹¹⁴ Διαφορετικά, θα ήταν αδύνατον να υπάρξει μία ευρωπαϊκή έννομη τάξη, πολλώ δε μάλλον η ίδια η έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, εάν το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων ήταν διαφορετικό σε κάθε χώρα – μέλος, με προφανή συνέπεια οι πολίτες των ΕΚ να υφίστανται διαφοροποιήσεις και διαχωρισμούς. Τον ρόλο αυτό της διαμόρφωσης κοινών standard προστασίας έχει επωμισθεί βάσει της ΣΛΕΕ το Δ.Ε.Ε.¹¹⁵ Χαρακτηριστική του σεβασμού του εθνικού επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι η διαβεβαίωση του Δ.Ε.Ε. ότι *«δεν θα μπορούσε να αποδεχτεί μέτρα ασυμβίβαστα με τα αναγνωρισμένα και εγγυημένα από τα συντάγματα των κρατών-μελών θεμελιώδη δικαιώματα»*.¹¹⁶

Επομένως, η ενσωμάτωση του Χάρτη δεν επηρεάζει τις εξουσίες της Ένωσης, αντίθετα εξασφαλίζει αφενός καλύτερη κατοχύρωση των δικαιωμάτων και σταθεροποίηση της προστασίας τους σε επίπεδο Ε.Ε., αφετέρου μεγαλύτερη ελευθερία για τους πολίτες.¹¹⁷ Ακόμα το Δικαστήριο της Ε.Ε. προσανατολίζεται στην υφιστάμενη ευρωπαϊκή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και σε καμία περίπτωση δεν φιλοδοξεί να μετατραπεί σε Δικαστήριο Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.¹¹⁸

¹¹⁴ Έτσι ο Παπαδημητρίου Χ., Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή και η δυνατότητα πρόσβασης των ιδιωτών στα δικαστήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το ισχύον δίκαιο και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ό.π., σελ. 1124.

¹¹⁵ Βλ. Απόφ. Δ.Ε.Ε. της 26/11/1996, T.Port/Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung, υπόθ. C-68/95 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 43).

¹¹⁶ Βλ. Απόφ. Δ.Ε.Ε. της 14/5/1974, Nold, υπόθ. C-4/73, Συλλ. 1974, σελ. 491(άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 44), και της 13/12/1979, Hauer, υπόθ. C-44/79, Συλλ. 1979, σελ. 3727 (άλλως ίδετε το κείμενο της εν λόγω απόφασης στην ηλεκτρονική πηγή με αριθμό 45).

¹¹⁷ Άλλωστε, τα τελευταία χρόνια είναι ευκρινής η διάθεση συμπόρευσης ΕΔΔΑ και ΔΕΚ, τάση η οποία μεταφράζεται στη σύγκλιση των νομολογιών τους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ενιαίο επίπεδο προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Βλ. σχετικά Βογιατζή Π., ό.π., σελ. 2227.

¹¹⁸ Έτσι ο Σκουρής Β., Η μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών Συνθηκών και οι επιδράσεις της στην κοινοτική δικαιοσύνη, ό.π., σελ. 11. Όσον αφορά δε την θεσμική σχέση μεταξύ του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ μετά το εγχείρημα της προσχώρησης της Ε.Ε. στην ΕΣΔΑ βλ. Βογιατζή Π., ό.π., σελ. 2231. Ακόμα, βλ. Περάκη Εμμανουήλ, Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας: μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 1/2010, σελ. 21-26 αναφορικά με τις προταθείσες διόδους και επιχειρήματα για την καθιέρωση ενός συστήματος στενής συνεργασίας μεταξύ ΕΔΔΑ και ΔΕΕ και κατ' επέκταση αποφυγής μεταξύ τους αντιθέσεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια τις παρούσης μελέτης έγινε μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι σημαντικές αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στην κοινοτική δικαιοσύνη. Είναι αναμφίβολο ότι το δικαιοδοτικό σύστημα της Ε.Ε. αναβαθμίζεται μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, με αποτέλεσμα το πρώην ΔΕΚ και νυν ΔΕΕ, καθώς η αρμοδιότητά του επεκτείνεται σε όλους τους τομείς δραστηριότητας της Ένωσης (με εξαίρεση την ΚΕΠΠΑ), συμπεριλαμβανομένου πλέον για πρώτη φορά του 3ου πυλώνα, να αποκτά μεγαλύτερη νομική ισχύ, όπως και όλα τα υπόλοιπα δικαιοδοτικά όργανα. Αναμφίβολα, παρά τις όποιες ασάφειες ή προβλήματα εντοπίζονται στις νέες διατάξεις, πρόκειται για μεταρρυθμίσεις που μόνο θετικά μπορούν να αξιολογηθούν, καθώς προάγουν την ασφάλεια δικαίου και την διαφάνεια. Ειδικότερα:

Πρώτον, ο «μηχανισμός φιλτραρίσματος», που προέβλεψε η Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 255 ΣΛΕΕ), αναφορικά με την διαδικασία επιλογής των δικαστών και των γενικών εισαγγελέων του ΔΕΕ και του Γενικού Δικαστηρίου, επικροτείται μεν ως ένα θετικό βήμα που θα συμβάλλει στην επιλογή των πλέον κατάλληλων προσωπικοτήτων για τις πολύ σπουδαίες θέσεις των μελών των δικαιοδοτικών οργάνων της Ε.Ε., ιδίως αντί της προταθείσας επιθυμίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να συμμετέχει στην διαδικασία αυτή. Ωστόσο, θεωρώ ότι ο απώτερος στόχος, ήτοι η ανυπαρξία κομματικού δεσμού μεταξύ των υποψηφίων δικαστών για το ΔΕΕ ή το ΓεΔΕΕ και των κυβερνήσεων των κρατών – μελών και κατ' επέκταση η επιλογή προσώπων που θα παρέχουν εν τέλει πλήρη εγγύηση ανεξαρτησίας και θα έχουν την απαιτούμενη ικανότητα για την άσκηση υψηλών δικαστικών καθηκόντων δεν εξασφαλίζεται πλήρως. Και τούτο διότι, ο ρόλος της νεοσύστατης αυτής Επιτροπής θα είναι καθαρά προληπτικός και γνωμοδοτικός, άλλως δε συμβουλευτικός, τον δε τελικό λόγο για την επιλογή των δικαστών και γενικών εισαγγελέων θα έχουν οι εκάστοτε κυβερνώντες των κρατών – μελών. Επομένως, η θέσπιση αυτής της πρόσθετης διαδικασίας στην επιλογή των υποψηφίων για την άσκηση των καθηκόντων του δικαστή και του γενικού εισαγγελέα του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου μόνον τύποις θα μπορούσε να λεχθεί ότι συμβάλλει στην επιλογή των καταλληλότερων υποψηφίων. Εναποθέτουμε δε τις ελπίδες μας μόνον στην ευσυνειδησία των εκάστοτε κυβερνήσεων των κρατών – μελών προς την κατεύθυνση μιας συνετής επιλογής εκείνων των

υποψηφίων δικαστών και γενικών εισαγγελέων που θα είναι οι πλέον αξιόλογοι από άποψη επαγγελματικών προσόντων, χωρίς κομματικά κριτήρια.

Δεύτερον, η επιτάχυνση της διαδικασίας σε ό, τι αφορά την παράβαση της ανακοίνωσης των μέτρων μεταφοράς μιας οδηγίας, όπως προβλέπει το άρθρο 260 παρ. 3 της ΣΛΕΕ, και η σύντμηση των δύο δικαστικών προσφυγών σε μία με την υποβολή από το στάδιο της πρώτης κιόλας δικαστικής προσφυγής του αιτήματος για επιβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής, αφ' ης στιγμής διαπιστωθεί η παράβαση, μόνον θετικά μπορεί να ιδωθεί. Αφού, αναμφισβήτητα συμβάλλει τόσο στην επιτάχυνση απονομής της δικαιοσύνης, όσο και στην ταχεία εκκαθάριση εκκρεμών υποθέσεων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών – μελών, με απώτερη συνέπεια την ταχύτερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας και κατ' επέκταση την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Μάλιστα, η επιτάχυνση της διαδικασίας κατ' αυτόν τον τρόπο θα έπρεπε κατ' εμέ να μην περιορίζεται μόνον στην περίπτωση της παράβασης της ανακοίνωσης των μέτρων μεταφοράς μιας οδηγίας, παρά να επεκταθεί στο σύνολο των προσφυγών για παράβαση κράτους – μέλους. Εφόσον, σε κάθε περίπτωση δίνεται το δικαίωμα στο κράτος – μέλος να διατυπώσει αιτιολογημένη γνώμη επί του θέματος ήδη σε διοικητικό επίπεδο και του τάσσεται ταυτόχρονα και προθεσμία να άρει την τελεσθείσα κατά την Επιτροπή παράβαση πριν την προσφυγή της Επιτροπής στο ΔΕΕ, τότε ευθύς μόλις η Επιτροπή προσφύγει στο ΔΕΕ για την διαπίστωση της παράβασης, πρέπει συνάμα να αιτείται και την επιβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής, εφόσον διαπιστωθεί η παράβαση. Με αυτόν τον τρόπο, αφενός μεν η δικαστηριακή ύλη του ΔΕΕ θα μειωθεί και δε θα απασχολείται το δικαιοδοτικό αυτό όργανο δύο φορές ουσιαστικά με την ίδια υπόθεση, αφετέρου δε η συμμόρφωση των κρατών – μελών με τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο θα είναι άμεση.

Τρίτον, η επέκταση του ελέγχου που ασκεί το ΔΕΕ στο σύνολο των πράξεων που εκδίδονται από τα όργανα ή οργανισμούς της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων από εδώ και στο εξής και των πράξεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μόνον θετικά μπορεί να αντιμετωπιστεί, διότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελεί κατ' εξοχήν διακυβερνητικό όργανο και οι πράξεις του σαφώς πρέπει να ελέγχονται. Όσον αφορά δε τις προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης φυσικών και νομικών προσώπων για την άσκηση προσφυγής ακύρωσης κατ' άρθρο 263 εδ. δ' ΣΛΕΕ σημειώνεται ότι ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο

θα νομιμοποιείται να προσβάλει το σύνολο των ατομικών πράξεων, των οποίων τυγχάνει αποδέκτης, το σύνολο των νομοθετικών πράξεων που απευθύνονται μεν σε τρίτους, αλλά τον αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και το σύνολο των κανονιστικών πράξεων με την προϋπόθεση φυσικά ότι αφορούν τον προσφεύγοντα «άμεσα, χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα». Η δε απόδειξη εκ μέρους ενός φυσικού προσώπου των προϋποθέσεων της αμεσότητας και της ατομικότητας, όπως οι έννοιες αυτές διαπλάστηκαν από την νομολογία του ΔΕΕ και αναλυτικά προεκτέθηκε παραπάνω, ενέχει οπωσδήποτε πλείστες δυσκολίες και ουσιαστικά καθιστά ιδιαίτερα δυσχερή την ευθεία προσβολή των πράξεων νομοθετικής υφής εκ μέρους ενός φυσικού προσώπου, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να μιλήσουμε εν προκειμένω για αποτελεσματική δικαστική προστασία. Διότι, για να είναι αποτελεσματική η δικαστική προστασία, δεν αρκεί να προβλέπεται απλώς η δυνατότητα άσκησης ενός ενδίκου βοηθήματος, αλλά απαιτείται να μπορεί αυτό να ασκηθεί αποτελεσματικά στην πράξη από τους έχοντες έννομο συμφέρον προς τούτο και όχι να αποδυναμώνεται μέσω της νομολογίας του ΔΕΕ η ίδια η αποτελεσματικότητα του ενδίκου βοηθήματος. Δεν αρκεί λοιπόν να μπορεί ένα φυσικό πρόσωπο να ασκήσει ένα ένδικο βοήθημα, όταν μετά βεβαιότητας σχεδόν αυτό θα απορριφθεί λόγω της δυσκολίας απόδειξης των αυστηρών προϋποθέσεων, όπως τις διαμορφώνει η νομολογία του ΔΕΕ. Το επιχείρημα της αύξησης του φόρτου εργασίας του ΔΕΕ εάν δεν ταχθούν αυστηρές προϋποθέσεις για το παραδεκτό νόμο και ουσία του ενδίκου βοηθήματος κατ' εμέ είναι εντελώς άστοχο, για δύο λόγους: αφενός, θα μπορούσε η εκδίκαση των εν λόγω προσφυγών να ανατεθεί σε νεοσυσταθέντα δικαιοδοτικά τμήματα, ενδεχομένως σε νέα τμήματα των ειδικευμένων δικαστηρίων, ούτως ώστε να μην υπερφορτώνεται το ΔΕΕ, αφετέρου, δεν είναι δυνατόν για να μην συσσωρεύονται υποθέσεις στο ΔΕΕ, να τίθενται νομολογιακώς αυστηρές προϋποθέσεις για να μην ευδοκιμήσει τελικά ένα ένδικο βοήθημα.

Επιπλέον, μέσα από την καθιέρωση της ειδικής διαδικασίας για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας, τα εθνικά δικαστήρια ενδυναμώνονται. Πρόκειται σαφώς για μια μεγάλη καινοτομία της Συνθήκης της Λισαβόνας, καθώς τα εθνικά κοινοβούλια έχουν τη δυνατότητα να διατυπώνουν τη γνώμη τους ήδη σε ένα πολύ αρχικό στάδιο της διαδικασίας, προτού η πρόταση εξεταστεί λεπτομερώς από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο μηχανισμός «έγκαιρης

προειδοποίησης» επιτρέπει να ληφθούν υπόψη τα συμφέροντα, οι προτάσεις και οι ανησυχίες των κρατών – μελών, όταν η νομοθετική πράξη βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της διαβούλευσης και όχι όταν η πράξη έχει τεθεί σε ισχύ και υπάρχει προσφυγή εναντίον της ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οδηγία 2006/123/EK για τις υπηρεσίες, γνωστή ως οδηγία Μπολκενστάιν, η οποία αναμφίβολα αποσκοπεί στη βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών, η οποία αποτελεί την κύρια πηγή ανάπτυξης και δημιουργίας θέσεων εργασίας της Ε.Ε. Ωστόσο, εάν πριν την θέσπιση της οδηγίας αυτής, προβλεπόταν η δυνατότητα των εθνικών κοινοβουλίων να διατυπώσουν την γνώμη τους επ’ αυτής, δυνατότητα που προβλέφθηκε μόλις με την Συνθήκη της Λισαβόνας, ενδεχομένως η οδηγία αυτή να είχε προσλάβει μια διαφορετική μορφή, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες κάθε κράτους – μέλους, μια μορφή που θα ικανοποιούσε τους περισσότερους πολίτες της Ε.Ε. και θα απορροφούσε σταδιακά τους κοινωνικούς «κραδασμούς». Έτσι, δεν θα υπήρχε το δίλημμα, από την μία ο κίνδυνος να «μπλοκάρει» η οδηγία και να παραμείνει γράμμα κενό και ανεφάρμοστο και από την άλλη σε περίπτωση απαρέγκλιτης εφαρμογής της, να ξεσηκώνεται θύελλα αντιδράσεων και αγωνιστικών κινητοποιήσεων, όπως συμβαίνει την τελευταία περίοδο και στη χώρα μας ενόψει του ανοίγματος των καλούμενων ως «κλειστών» επαγγελμάτων.

Ακόμα, η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ στο σύνολο των πράξεων που εντάσσονται στον τομέα της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης με εξαίρεση τον τομέα της ΚΕΠΠΑ, ο οποίος και μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας, διαφεύγει από τον έλεγχο του ΔΕΕ, θεωρείται ριζοσπαστική και κατά την γνώμη μου διευκολύνει και επιταχύνει την ευρωπαϊκή ενοποίηση, μην αφήνοντας πολλές αρμοδιότητες αποκλειστικά και μόνο στην δικαιοδοσία των κρατών – μελών, χωρίς κανέναν έλεγχο από το ΔΕΕ, γεγονός που θα διατηρούσε την διαφορετικότητα των εννόμων τάξεων των κρατών – μελών και δεν θα συνέβαλλε στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Τέλος, η ευθεία παραπομπή της Συνθήκης της Λισαβόνας στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σταθεροποιεί τρόπον τινά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε επίπεδο Ε.Ε. Η δε ανησυχία ότι η παραπομπή αυτή στον Χάρτη ενέχει τον κίνδυνο σύγχυσης μεταξύ ΕΔΔΑ και ΔΕΕ είναι υπερβολική κατ’ εμέ, εφόσον τα δύο δικαιοδοτικά όργανα εξασφαλίζουν προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε δύο

διαφορετικά επίπεδα, διεθνές και κοινοτικό. Συνεπώς, μόνον κίνδυνος σύγχυσης δεν υφίσταται, παρά αυξημένη και ουσιαστικότερη προστασία στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εν αναμονή λοιπόν των αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων της Συνθήκης της Λισαβόνας σε πρακτικό επίπεδο πρέπει να σημειωθεί ότι – έξω από το στενό πλαίσιο των αλλαγών στην κοινοτική δικαιοσύνη – σε γενικές γραμμές η Συνθήκη της Λισαβόνας δεν επέφερε σημαντικές τροποποιήσεις στο βασικό χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απλά προσπάθησε να την κάνει ικανότερη για αποτελεσματικότερες δράσεις. Σημειώνεται ότι βασικός της στόχος είναι η ενίσχυση των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπληρώνει τη δράση τους, όταν αυτά δεν είναι σε θέση να επιτύχουν μεμονωμένα κάποιους στόχους. Σίγουρα η συνθήκη της Λισαβόνας δεν κατάφερε να πετύχει τους φιλόδοξους στόχους που επιχειρούσε να πετύχει η Συνταγματική Συνθήκη. Είναι εμφανές στην Συνθήκη της Λισαβόνας ότι η έλλειψη βούλησης ορισμένων κρατών να ακολουθήσουν τα υπόλοιπα κράτη, ειδικά σε κάποιους τομείς, επιτρέπει σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό λύσεις που οδηγούν σε Ευρώπη δύο ταχυτήτων. Παράλληλα, όμως, διαφάνηκε ότι η πλειοψηφία των κρατών – μελών πιστεύει και επιδιώκει την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Η νέα Συνθήκη οπωσδήποτε συνιστά ένα βήμα προόδου προς αυτήν την κατεύθυνση, επιτρέποντας την προώθηση αποτελεσματικότερων μέτρων και θέτοντας τα θεμέλια για ουσιαστικότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών - μελών.

Δεν πρέπει να λησμονείται ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας δημιουργήθηκε για να εξυπηρετήσει τρεις επιτακτικές ανάγκες: πρώτον, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στη λήψη των αποφάσεων, δεύτερον, πιο δημοκρατικές διαδικασίες, χάρη στην αναβάθμιση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κοινοβουλίων και τρίτον, μεγαλύτερη συνοχή των εξωτερικών δράσεων. Εάν επιτύχει τους στόχους αυτούς, η Ε.Ε. θα είναι σε θέση να προωθεί καλύτερα τα συμφέροντα των πολιτών της σε καθημερινή βάση ...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Στάγκος Π. / Σαχπεκίδου Ε., ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2000
- Σκουρή Β., ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003
- Βοσκόπουλου Γ., ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ – ΘΕΣΜΟΙ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2009
- Κανελλόπουλος Π., ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ – ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2010

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- SEAN VAN RAEPENBUSCH, Δικαστής στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ, Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ: Η ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 3/2008, σελ. 459 επ.
- Παπαδημητρίου Χ., Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΩΝ ΣΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ, Δίκη, τεύχος Νοεμβρίου 2008
- Χριστιανού Β., Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ, ΝΟΒ, τόμος 57/2009, σελ. 818 επ.
- Παπαδημητρίου Χ., Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΝοΒ, τόμος 57/2009, σελ. 361 επ.
- Σκουρή Β., Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 1/2010, σελ. 1 επ.

- Σταμέλου Χαράλαμπου, Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, Ο ΥΠΑΤΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, Η ΚΕΠΠΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 2/2010, σελ. 147 επ.
- Παπαδοπούλου Τατιανή, Ο ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 2/2010, σελ. 163 επ.
- Rene Barents, THE COURT OF JUSTICE AFTER THE TREATY OF LISBON, Common Market Law Review, τεύχος 47/2010, σελ. 709 επ.
- Περάκη Εμμανουήλ, Η ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΣΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ, ΕΕΕυρΔ, τεύχος 1/2010, σελ. 13 επ.
- Βογιατζή Παναγιώτη, Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟΥ: ΑΠΟ ΤΟ ΒΟΣΠΟΡΟ ΣΤΗ ΛΙΣΑΒΟΝΑ, ΝοΒ, τόμος 58/2010, σελ. 2223 επ.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1976&T3=33&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7

Απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1976.

Rewe-Zentralfinanz eG και Rewe-Zentral AG κατά Landwirtschaftskammer für das Saarland.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Bundesverwaltungsgericht - Γερμανία.

Υπόθεση 33/76.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1976 σελίδα 01989

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00747

2. http://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/3_nomologia_rs_sub.php

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ 27ΗΣ ΜΑΙΟΥ 1981.

AMMINISTRAZIONE DELLE FINANZE DELLO STATO KATA ESSEVI SPA KAI EPIXEIRHSEΩS CARLO SALENGO. (ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ ΤΟΥ CORTE D ` APPELLO ΤΟΥ ΜΙΛΑΝΟΥ)

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

ΣΥΝΕΚΔΙΚΑΖΟΜΕΝΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ 142 ΚΑΙ 143/80.

Συλλογή της νομολογίας/1981 (1439)

3. http://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/3_nomologia_rs_sub.php

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 12ης Ιουλίου 2005.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας. Παράβαση κράτους - Αλιεία - Ανάθεση υποχρεώσεων ελέγχου στα κράτη μέλη - Διαπίστωση παραβάσεως με απόφαση του Δικαστηρίου - Παράλειψη εκτελέσεως - άρθρο 228 ΕΚ - Καταβολή κατ` αποκοπήν ποσού - Επιβολή χρηματικής ποινής.

Υπόθεση C-304/02.

4. <http://eur->

lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1984&T3=222&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7

Απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Μαΐου 1986.

Marguerite Johnston κατά Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Industrial Tribunal, Belfast (Northern Ireland) - Ηνωμένο Βασίλειο.

Ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών - Ένοπλο όργανο εφεδρικής αστυνομίας.

Υπόθεση 222/84.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1986 σελίδα 01651

5. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=341&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=341&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=341&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 2ας Μαΐου 2006.

Eurofood IFSC Ltd.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Supreme Court - Ιρλανδία.
Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις - Κανονισμός (ΕΚ) 1346/2000 -
Διαδικασίες αφερεγγυότητας - Απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας -
Κέντρο των κύριων συμφερόντων του οφειλέτη - Αναγνώριση της διαδικασίας
αφερεγγυότητας - Δημόσια τάξη.

Υπόθεση C-341/04.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2006 σελίδα I-03813

6. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=7&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=7&RechType=RECH_naturel&S
ubmit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%
CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=7&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Μαρτίου 2000.

Dieter Krombach κατά André Bamberski.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Bundesgerichtshof -
Γερμανία.

Σύμβαση των Βρυξελλών - Εκτέλεση των αποφάσεων - Δημόσια τάξη.

Υπόθεση C-7/98.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2000 σελίδα I-01935

7. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1992&T3=20&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1992&T3=20&RechType=RECH_naturel&](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1992&T3=20&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2001&T3=224&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 1ης Ιουλίου 1993.

Anthony Hubbard (Testamentvollstrecker) κατά Peter Hamburger.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Landgericht Hamburg - Γερμανία.

Ίση μεταχείριση - Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών - Εκτελεστής διαθήκης.

Υπόθεση C-20/92.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1993 σελίδα I-03777

8. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2001&T3=224&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2001&T3=224&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2001&T3=224&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003.

Gerhard Köbler κατά Republik Österreich.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien - Αυστρία.

Ίση μεταχείριση - Αμοιβές των καθηγητών πανεπιστημίου - .μμεση δυσμενής διάκριση - Επίδομα αρχαιότητας - Ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες που προκάλεσαν σε ιδιώτες παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου που του καταλογίζονται - Παραβιάσεις καταλογιζόμενες σε εθνικό δικαστήριο.

Υπόθεση C-224/01.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2003 σελίδα I-10239

9. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1975&T3=43&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1975&T3=43&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1975&T3=43&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Απριλίου 1976.

Gabrielle Defrenne κατά Société anonyme belge de navigation aérienne

Sabena.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Cour du travail de Bruxelles - Βέλγιο.

Ισότητα αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών.

Υπόθεση 43/75.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1976 σελίδα 00455

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00175

10. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=208&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=208&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=208&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 7ης Ιουλίου 2005.

Jean-Marie Le Pen κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Αναίρεση - Εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου - Μη ύπαρξη ενιαίας διαδικασίας για τις εκλογές - Εφαρμογή του εθνικού δικαίου - Έκπτωση από το αξίωμα του μέλους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατόπιν ποινικής καταδίκης - Πράξη με την οποία το Κοινοβούλιο "λαμβάνει υπόψη" την έκπτωση - Προσφυγή ακυρώσεως - Πράξη μη υποκείμενη σε προσφυγή - Απαράδεκτο.

Υπόθεση C-208/03 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2005 σελίδα I-06051

11. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Μαΐου 1971.

NV International Fruit Company κ.λπ. κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 41 έως 44/70.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1971 σελίδα 00411

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00783

12. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1979.

SpA Simmenthal κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Κοινή οργάνωση αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος.

Υπόθεση 92/78.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 00777

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00407

13. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=113&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=113&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=113&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 1979.

NTN Togo Bearing Company Ltd και λοιποί κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ένσφαιροι τριβείς (ρουλεμάν).

Υπόθεση 113/77.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 01185

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00669

14. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=118&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=118&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=118&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 1979.

Import Standard Office (ISO) κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ένσφαιροι τριβείς (ρουλεμάν).

Υπόθεση 118/77.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 01277

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00673

15. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=119&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=119&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=119&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 1979.

Nippon Seiko KK και λοιποί κατά Συμβουλίου και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ένσφαιροι τριβείς (ρουλεμάν).

Υπόθεση 119/77.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 01303

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00675

16. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=120&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=120&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=120&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 1979.

Koyo Seiko Co. Ltd. και λοιποί κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ένσφαιροι τριβείς (ρουλεμάν).

Υπόθεση 120/77.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 01337

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00759

17. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=121&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=121&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=121&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 1979.

Nachi Fujikoshi Corporation και λοιποί κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ένσφαιροι τριβείς (ρουλεμάν).

Υπόθεση 121/77.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 01363

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00761

18. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=87&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=87&RechType=RECH_naturel&
Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1977&T3=87&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 11ης Ιουλίου 1985.

Vittorio Salerno και άλλοι κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Υπάλληλοι - Πρώην υπάλληλοι του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Συνεργασίας.

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 87, 130/77, 22/83, 9 και 10/84.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1985 σελίδα 02523

19. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1985&T3=333&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1985&T3=333&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1985&T3=333&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 17ης Μαρτίου 1987.

Mannesmann-Röhrenwerke AG και Paderwerk Gebr. Benteler GmbH & Co. κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Περιορισμοί στην εξαγωγή σωλήνων από χάλυβα προς τις ΗΠΑ.

Υπόθεση 333/85.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1987 σελίδα 01381

20. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=55&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=55&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=55&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 14ης Ιανουαρίου 1988.

Asociación provincial de armadores de buques de pesca de Gran Sol de Pontevedra (Arposol) κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Παραδεκτό - Κανονισμός περί επιβολής κυρώσεων για τη μη τήρηση των διατάξεων της πράξεως προσχωρήσεως της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες στον τομέα της αλιείας.

Υπόθεση 55/86.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1988 σελίδα 00013

21. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=207&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=207&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1986&T3=207&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 26ης Απριλίου 1988.

Asociación Profesional de Empresarios de Pesca Comunitarios (Apesco) κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Αλιεία - Σύστημα καταλόγων που θεσπίζονται από την Πράξη Προσχωρήσεως της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στις Κοινοότητες - Διάκριση.

Υπόθεση 207/86.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1988 σελίδα 02151

22. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1988&T3=152&RechType=RECH_naturel)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1988&T3=152&RechType=RECH_naturel](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1988&T3=152&RechType=RECH_naturel)

http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7

Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 26ης Ιουνίου 1990.

Sofrimport SARL κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Κοινοτικά μέτρα διασφάλισης - Εμπόριο με τρίτες χώρες - Επιτραπέζια μήλα καταγωγής Χιλής.

Υπόθεση C-152/88.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1990 σελίδα I-02477

23. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 1998.

Société Louis Dreyfus & Cie κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επείγουσα βοήθεια της Κοινότητας προς τα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως - Δάνειο - Ενέγγυα πίστωση - Προσφυγή ακυρώσεως - Παραδεκτό - Πράξη επηρεάζουσα άμεσα τον ιδιώτη.

Υπόθεση C-386/96 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1998 σελίδα I-02309

24. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=417&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=417&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2004&T3=417&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 2ας Μαΐου 2006.

Regione Siciliana κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Αναίρεση - Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) - Περάτωση χρηματοδοτικής συνδρομής - Προσφυγή ακυρώσεως- Παραδεκτό -

Περιφερειακή ή τοπική αρχή - Πράξεις που την αφορούν άμεσα και ατομικά -
Άμεσος επηρεασμός.

Υπόθεση C-417/04 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2006 σελίδα I-03881

25. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=62&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=62&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1970&T3=62&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 23ης Νοεμβρίου 1971.

Werner A. Bock κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Υπόθεση 62/70.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1971 σελίδα 00897

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00977

26. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1982&T3=11&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1982&T3=11&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1982&T3=11&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (πρώτο τμήμα) της 17ης Ιανουαρίου 1985.

ΑΕ Πειραιϊκή-Πατραϊκή και άλλοι κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Μέτρα διασφάλισης - Ελληνικά νήματα βάμβακος.

Υπόθεση 11/82.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1985 σελίδα 00207

27. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1994&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1994&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1994&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1998.

Γαλλική Δημοκρατία και Société commerciale des potasses et de l'azote (SCPA) και Entreprise minière et chimique (EMC) κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Κοινοτικός έλεγχος των πράξεων συγκεντρώσεως μεταξύ επιχειρήσεων - Συλλογική δεσπόζουσα θέση.

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-68/94 και C-30/95.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1998 σελίδα I-01375

28. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=386&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 1998.

Société Louis Dreyfus & Cie κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επείγουσα βοήθεια της Κοινότητας προς τα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως - Δάνειο - Ενέγγυα πίστωση - Προσφυγή ακυρώσεως - Παραδεκτό - Πράξη επηρεάζουσα άμεσα τον ιδιώτη.

Υπόθεση C-386/96 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1998 σελίδα I-02309

29. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=404&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=404&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1996&T3=404&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 1998.

Glencore Grain Ltd, πρώην Richco Commodities Ltd κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επείγουσα βοήθεια της Κοινότητας προς τα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως - Δάνειο - Ενέγγυα πίστωση - Προσφυγή ακυρώσεως - Πράξη επηρεάζουσα άμεσα τον ιδιώτη.

Υπόθεση C-404/96 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1998 σελίδα I-02435

30. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1978&T3=92&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1979.

SprA Simmenthal κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Κοινή οργάνωση αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος.

Υπόθεση 92/78.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 00777

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00407

31. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=358&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=358&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=358&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 11ης Ιουνίου 1992.

Extramet Industrie SA κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ντάμπινγκ - Οριστικός δασμός - Μεταλλικό ασβέστιο.

Υπόθεση C-358/89.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1992 σελίδα I-03813

32. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=309&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=309&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1989&T3=309&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Μαΐου 1994.

Codorníu SA κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Προσφυγή ακυρώσεως - Κανονισμός - Φυσικό ή νομικό πρόσωπο -

Προϋποθέσεις παραδεκτού της προδφυγής - Περιγραφή των αφρωδών οίνων - Προϋποθέσεις χρησιμοποίησης της ενδείξεως "crémant".

Υπόθεση C-309/89.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1994 σελίδα I-01853

33. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1999&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1999&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1999&T3=41&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 31ης Μαΐου 2001.

Sadam Zuccherifici, divisione della SECI - Società Esercizi Commerciali Industriali SpA, Sadam Castiglionesse SpA, Sadam Abruzzo SpA, Zuccherificio del Molise SpA και Società Fondiaria Industriale Romagnola SpA (SFIR) κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Αίτηση αναιρέσεως - Ζάχαρη - Κανονισμός (ΕΚ) 2613/97 - Ενισχύσεις υπέρ παραγωγών ζάχαρης από ζαχαρότευτλα - Κατάργηση - Περίοδος εμπορίας 2001/02 - Προσφυγή ακυρώσεως - Φυσικά ή νομικά πρόσωπα - Απαράδεκτο.

Υπόθεση C-41/99 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2001 σελίδα I-04239

34. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=142&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=142&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=142&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 10ης Απριλίου 2003.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Nederlandse Antillen.

Αίτηση αναιρέσεως - όαθεστώς συνδέσεως των υπερποντίων χωρών και εδαφών - Εισαγωγή ρυζιού καταγωγής υπερποντίων χωρών και εδαφών - Μέτρα διασφάλισης - όανονισμοί (Εό) 2352/97 και 2494/97 - Προσφυγή ακυρώσεως - Απαράδεκτο της προσφυγής.

Υπόθεση C-142/00 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2003 σελίδα I-03483

35. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 1ης Απριλίου 2004.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Jégo-Quére & Cie SA.

Αίτηση αναιρέσεως - Παραδεκτό προσφυγής ασκηθείσας από νομικό πρόσωπο για την ακύρωση κανονισμού.

Υπόθεση C-263/02 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2004 σελίδα I-03425

36. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1962&T3=25&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1962&T3=25&RechType=RECH_naturel&
Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1962&T3=25&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1963.

Plaumann & Co. κατά Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Υπόθεση 25/62.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00939

37. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=452&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=452&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1998&T3=452&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Νοεμβρίου 2001.

Nederlandse Antillen κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Καθεστώς συνδέσεως με υπερπόντιες χώρες και εδάφη - Εισαγωγή ρυζιού

καταγωγής υπερπόντιων χωρών και εδαφών - Μέτρα διασφάλισης - Κανονισμός (ΕΚ) 1036/97 - Προσφυγή ακυρώσεως - Απαράδεκτο.

Υπόθεση C-452/98.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2001 σελίδα I-08973

38. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel
&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2002&T3=263&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 1ης Απριλίου 2004.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Jégo-Quéré & Cie SA.

Αίτηση αναιρέσεως - Παραδεκτό προσφυγής ασκηθείσας από νομικό πρόσωπο για την ακύρωση κανονισμού.

Υπόθεση C-263/02 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2004 σελίδα I-03425

39. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=50&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=50&RechType=RECH_naturel&
Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7
%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2000&T3=50&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουλίου 2002.

Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Αίτηση αναιρέσεως - Κανονισμός (ΕΚ) 1638/98 - Κοινή οργάνωση αγορών στον τομέα των λιπαρών ουσιών - Προσφυγή ακυρώσεως - Πρόσωπο το οποίο η απόφαση αφορά ατομικά - Αποτελεσματική δικαστική προστασία - Παραδεκτό.

Υπόθεση C-50/00 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2002 σελίδα I-06677

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs της 21ης Μαρτίου 2002.

Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.
Αίτηση αναιρέσεως - Κανονισμός (ΕΚ) 1638/98 - Κοινή οργάνωση αγορών
στον τομέα των λιπαρών ουσιών - Προσφυγή ακυρώσεως - Πρόσωπο το οποίο
η απόφαση αφορά ατομικά - Αποτελεσματική δικαστική προστασία -
Παραδεκτό.

Υπόθεση C-50/00 P.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2002 σελίδα I-06677

40. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2006&T3=301&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2006&T3=301&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2006&T3=301&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 10ης Φεβρουαρίου 2009.

Ιρλανδία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Προσφυγή ακυρώσεως - Οδηγία 2006/24/ΕΚ - Διατήρηση των δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών - Επιλογή νομικής βάσης.

Υπόθεση C-301/06.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2009 σελίδα I-00593

41. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=380&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=380&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=380&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 12ης Δεκεμβρίου 2006.

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Προσφυγή ακύρωσης - Προσέγγιση των νομοθεσιών - Οδηγία 2003/33/ΕΚ -

Διαφήμιση και χορηγία υπέρ των προϊόντων καπνού - Ακύρωση των άρθρων 3 και 4 - Επιλογή της νομικής βάσης - Άρθρα 95 ΕΚ και 152 ΕΚ - Αρχή της αναλογικότητας.

Υπόθεση C-380/03.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2006 σελίδα I-11573

42. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=555&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=555&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=2003&T3=555&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Διάταξη του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 10ης Ιουνίου 2004.

Magali Warbecq κατά Ryanair Ltd.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Tribunal du travail de Charleroi - Βέλγιο.

Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 - Διεθνής δικαιοδοσία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις - Δικαστήριο έχον την εξουσία, κατά την έννοια του άρθρου 68 ΕΚ, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο - Αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου.

Υπόθεση C-555/03.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 2004 σελίδα I-06041

43. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1995&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1995&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1995&T3=68&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Νοεμβρίου 1996.

T. Port GmbH & Co. KG κατά Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Hessischer Verwaltungsgerichtshof - Γερμανία.

Μπανάνες - Κοινή οργάνωση αγοράς - Καθεστώς εισαγωγής - Περιπτώσεις

χαλεπότητας - Εκτίμηση του κύρους - Προσωρινά μέτρα.

Υπόθεση C-68/95.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1996 σελίδα I-06065

44. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1973&T3=4&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1973&T3=4&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1973&T3=4&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Μαΐου 1974.

J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Υπόθεση 4/73.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1974 σελίδα 00491

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00277

45. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1979&T3=44&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

[lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1979&T3=44&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7](http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V6&T2=1979&T3=44&RechType=RECH_naturel&Submit=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7)

Απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Δεκεμβρίου 1979.

Liselotte Hauer κατά Ομοσπόνδου κράτους της Ρηνανίας-Παλατινάτου.

Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Verwaltungsgericht Neustadt an der Weinstraße - Γερμανία.

Απαγόρευση νέων φυτειών αμπέλων.

Υπόθεση 44/79.

Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1979 σελίδα 03727

Ελληνική ειδική έκδοση σελίδα 00749